

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η επικοινωνιακή διάσταση στον πολιτικό λόγο του Ισοκράτη
Προς Δημόνικο και Νικοκλέα»**

**«The communicative dimension in political speech of
Isocrates to Demonicus and Nikokles»**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : Φίλογλου Ελένη

A.E.M. : 2802

ΕΠΟΠΤΗΣ : Τριαντάρη Σωτηρία

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ : Καλεράντε Ευαγγελία

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>Κεφάλαιο</u>	<u>Σελίδες</u>
• 1. Βιογραφικό σημείωμα του Ισοκράτη.....	3-4
• 2. Ισοκράτης Προς Δημόνικον (Εισαγωγή)	6
2.1 Ισοκράτης Προς Δημόνικον (Ανάλυση κειμένου)..	7-15
2.2 Ανακεφαλαίωση Ισοκράτης Προς Δημόνικον ...	16-17
• 3. Ισοκράτης Προς Νικοκλέα (Εισαγωγή)	18
3.1 Ισοκράτης Προς Νικοκλέα (Ανάλυση κειμένου)	19-26
3.2 Ανακεφαλαίωση Ισοκράτης Προς Νικοκλέα ...	27-28
• 4. Συμπεράσματα	29-30
• 5.Βιβλιογραφία	31-32

1.Βιογραφικό σημείωμα του Ισοκράτη

Ο Ισοκράτης, Αθηναίος ρήτορας , έζησε το 436π.Χ.-338π.Χ. Καταγόταν από μια εύπορη οικογένεια. Ο πατέρας του είχε εργαστήριο κατασκευής αυλών. Ο Ισοκράτης κατείχε επιμελημένη αγωγή και ένας από τους αποφασιστικούς σταθμούς στην ζωή του υπήρξε η μαθητεία του κοντά στον Γοργία, στην Θεσσαλία. Γεννήθηκε στην Ακμή της Αθήνας και πέθανε μετά την μάχη της Χαιρώνειας. (Διαθέσιμο στο : Ισοκράτης–Βικιπαίδεια

(<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%83%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82>)

Ως το 390π.Χ. άσκησε το επάγγελμα του λογογράφου (έγραφε επί πληρωμή λόγους για να τους χρησιμοποιήσουν άλλοι στα δικαστήρια) εκείνη την περίοδο έγραψε κι άλλους πολλούς λόγους. Ύστερα άνοιξε την σχολή του. Πολλοί άνθρωποι που πέρασαν από εκεί και μαθήτευσαν έγιναν ρήτορες , πολιτικοί , ιστορικοί , ποιητές. Ο Κικέρων σχολίασε την σχολή του Ισοκράτη ως Δούρειο Ίππο που έκρυβε σπουδαίους ήρωες. Επιπλέον χάραξε νέους δρόμους για την ρητορική , έδωσε νέες διαστάσεις στην αγωγή και στην λογοτεχνία και η επίδραση της προχώρησε πέρα από την αρχαιότητα. Στη δικιά του διδασκαλία εναντιώθηκε πρώτα ο Πλάτωνας και αργότερα ο Αριστοτέλης, ο οποίος ενδεχομένως να μαθήτευσε κοντά του. Ο Πλάτωνας και άλλοι διαφωνούσαν με την αποτύπωση ιδεών σε γραπτό κείμενο καθώς τα γραπτά θα μπορούσαν να πέσουν σε λάθος χέρια και να παρερμηνευτούν.

(Διαθέσιμο στο : <http://www.fhw.gr/chronos/05/gr/culture/2412isokrates.html>)

Ο Ισοκράτης, ενδεχομένως λόγω της παραδεδεγμένης ντροπαλοσύνης του και της ισχνής του φωνής, έδινε βάση στη σημασία του γραπτού κειμένου και είναι ο πρώτος διδάσκαλος γραπτού λόγου που γνωρίζουμε. Ήθελε η ρητορική να εξυπηρετεί ηθικούς σκοπούς, όπως και ο Αριστοτέλης, αλλά ο τελευταίος δεχόταν μόνο αυτούς που είχαν να επιδείξουν μεγάλο ταλέντο στη ρητορική, ενώ ο Ισοκράτης πίστευε ότι ακόμα και κάποιος με ελάχιστο ταλέντο μπορούσε να διδαχτεί τις βασικές αρχές της καλής γραφής. Χρησιμοποιούσε όμως τη γραφή όχι μόνο για την ανάπτυξη της επιχειρηματολογίας, αλλά και για να επηρεάσει την κοινή γνώμη για σύγχρονά του θέματα. Ήταν κάτι σαν πολιτικός σχολιαστής της εποχής του. (Διαθέσιμο στο: Αυτόχθονες Έλληνες: ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ – ΟΜΟΝΟΙΑ : http://autochthonesellhnes.blogspot.gr/2012/12/blog-post_5609.html)

Στη σχολή του δεν δίδασκε μόνο την πρακτική συγγραφή στους μαθητές του, αλλά ήθελε να τους βοηθήσει στο να γίνουν ενεργοί και χρήσιμοι πολίτες της κοινωνίας τους. Πίστευε ότι η σωστή ομιλία ήταν ένδειξη σωστής σκέψης και έλεγε ότι δεν υπάρχει θεσμός που να επινοήθηκε από άνθρωπο χωρίς τη βοήθεια του λόγου στην ανάπτυξή του.

Ο Ισοκράτης περιγράφει τον μορφωμένο άνθρωπο ως αυτόν που καταφέρνει να χειριστεί τις καθημερινές του συνθήκες με ορθή κρίση, που δεν καταβάλλεται από τις

ατυχίες της ζωής αλλά τις αντέχει γενναία, που είναι ευπρεπής και έντιμος με όποιον συναντά, και που δεν κακομαθαίνει από τις επιτυχίες του ώστε να γίνεται αλαζόνας.

Από το έργο του διασώθηκαν 21 λόγοι (δικανικοί, παραινετικοί, επιδεικτικοί) και 9 επιστολές. Ένα μέρος των λόγων του αφορά πολιτικά ζητήματα μεγάλης σημασίας, όπως η αυταρχική διαμόρφωση του αθηναϊκού πολιτεύματος, η εξωτερική πολιτική της Αθήνας, η συνένωση των Ελλήνων κατά των Περσών κ.α. (Αναρτήθηκε από: Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, Α', Β' Γ' Γυμνασίου, Αναστάσιος Στέφος, Εμμανουήλ Στεργιούλης, Γεωργία. Χαριτίδου, ΟΕΔΒ, Αθήνα, εκδ. Β, 2007)

Οι απόψεις του για τα πολιτικά πράγματα της Ελλάδας ήταν πρωτοποριακές. Πρότεινε στον Πανηγυρικό του (380 π.Χ.) την συνένωση των Ελλήνων σε αγώνα εναντίον των Περσών με ηγέτη τον Βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο. Το πολιτικό του όραμα όμως δεν εκπληρώθηκε όσο ζούσε , παρά μόνο μετά τον θάνατό του , στο πρόσωπο του Μ. Αλεξάνδρου. Η μάχη στη Χαιρώνεια (338 π.Χ.) διέψευσε τις ελπίδες για συνένωση των Ελλήνων και ύστερα από λίγες μέρες ο ρήτορας πέθανε (Διαθέσιμο στο: Αυτόχθονες Έλληνες: ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ – ΟΜΟΝΟΙΑ : http://autochthonesellhnes.blogspot.gr/2012/12/blog-post_5609.html)

Ο Ισοκράτης επέφερε μεγάλες αλλαγές στην επιδεικτική ρητορεία. Απέφυγε τις μεταφορικές έννοιες, χρησιμοποίησε λίγες εικόνες και πολλά σχήματα λόγου και έγραψε μεγάλες περιόδους, που συχνά εκτείνονταν σε μισή σελίδα , αλλά με ομαλή διάταξη των λέξεων. Διακρίθηκε επίσης για το επιδεικτικό ύφος , τη σαφήνεια και την τελειότητα της δομής.

Ήταν ένας από τους δέκα κορυφαίους ρήτορες της κλασικής περιόδου. Με το πλούσιο έργο του, καρπό ενός ασυνήθιστα μακρού για την αρχαιότητα βίου , και από το οποίο, σημαντικό μέρος έφτασε έως εμάς , αποτελεί πολύτιμο μάρτυρα μιας παραγμένης αλλά και εξαιρετικά ενδιαφέρουσας εποχής. Μας διασώζει ανεκτίμητες πληροφορίες που αφορούν όχι μόνο την πολιτική ζωή της Αθήνας αλλά και των άλλων πόλεων-κρατών και παράλληλα εκθέτει απόψεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του Ελληνισμού, τον οποίο αντιλαμβάνεται ως σύνολο, παρά τις αντιπαραθέσεις των διαφόρων κρατών. Στον δεύτερο τόμο των απάντων του περιλαμβάνονται οι τρεις σωζόμενοι παραινετικοί λόγοι του ρήτορα. Ο «Προς Δημόνικον» αποτελεί ένα από τα διασημότερα κείμενα για το πώς μπορεί να ζει κανείς 'κατ' αρετή' ενώ οι «Προς Νικοκλή» αποτελεί δοκίμιο 'περί του πώς δει βασιλεύειν'.

Ισοκράτης (436 π.Χ.-338 π.Χ.)

2. Ισοκράτης «Προς Δημόνικον» (Εισαγωγή)

Ένας από τους λόγους του Ισοκράτη που διασώθηκαν είναι και το «Προς Δημόνικον». Γράφτηκε το 374 π.Χ.- 372 π.Χ. Αποτελεί ιερή κοινωνική παρακαταθήκη. Ο λόγος είναι συμβουλευτικός ή παραινετικός, θεωρείται νόθος και ενώνει χαλαρά συμβουλές σε είδος χρηστικής ηθικής. Ανήκει στον 4^ο αιώνα. Μερικοί υποστηρίζουν ότι, επειδή ο λόγος απευθύνεται προς νεαρούς, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ταπεινότερο ύφος. Η υπόθεση: Κάποιος Ιππόνικος, κύπριος και φίλος του Ισοκράτη, όταν πέθανε άφησε πίσω του τον γιό του, τον Δημόνικο. Προς αυτόν απευθύνει τις συμβουλές του, θέλοντας να του διδάξει πως πρέπει να ζει. (Αναρτήθηκε από Αθανάσιος Παπαστεργίου. Διαθέσιμο στο: Β' ΛΥΚΕΙΟΥ ΘΕΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ 'ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ «ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΝΙΚΟΝ» ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 1-2)

Στην αρχή του λόγου ο συγγραφέας εξηγεί στον Δημόνικο πως οι νέοι πρέπει να διδαχτούν τον σωστό τρόπο ζωής, περισσότερο από τον σωστό τρόπο ομιλίας. Μετά την προβολή παραδειγμάτων προς μίμηση, προχωρεί στη διατύπωση των ηθικών επιταγών. Μιλάει για τον σεβασμό προς τους θεούς και τους γονείς, για τις αρετές που πρέπει να έχουν οι νέοι, για την συμπεριφορά τους και για τις απολαύσεις που είναι επιτρεπτές. Καθορίζει τα σχετικά με την φιλία, την ευεργεσία, την μετριοπάθεια στον τρόπο ζωής και τέλος μιλάει για την εκπλήρωση των καθηκόντων ως προς τα δημόσια λειτουργήματα. Στον επίλογο επισημαίνει ότι η σωστή συμπεριφορά όχι μόνο οδηγεί στην αρετή, αλλά παράλληλα είναι ευχαρίστηση. Οι θεοί αμείβουν πάντοτε τον καλό και αγαθό άνθρωπο. (Αναρτήθηκε από Θεόδωρος Μεντεσόπουλος. Διαθέσιμο στο: ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΕΝΑΝ ΗΘΙΚΟ ΒΙΟ – ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ| Ελληνικό αρχείο)

Ο λόγος θεωρήθηκε σε πολλά σημεία κουραστικός. Παρά αυτά η επιτυχία του ήταν αναμφισβήτητη: παραινετικοί λόγοι, συμβουλές προς ηγεμόνες, δοκίμια και άλλα έργα που έχουν δανειστεί από αυτό το λόγο πολλά στοιχεία.

Σύμφωνα με υπόθεση ανώνυμου γραμματικού « επειδή ο Ισοκράτης απευθύνεται προς νεαρούς, αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει ταπεινότερο ύφος, συνεπώς δικοί του είναι και οι παραινετικοί λόγοι.[...] Τοποθετεί λοιπόν στην αρχή τον λόγο Προς Δημόνικο, επειδή απευθύνεται πρώτα στους πολίτες. Στη συνέχεια διδάσκει τον τρόπο άσκησης της βασιλικής εξουσίας στον λόγο Προς Νικοκλή. Όλο αυτό γιατί πρώτα κάποιος είναι ιδιώτης και μετά κατευθύνεται προς την βασιλική εξουσία. Οι παραινετικοί λόγοι τοποθετούνται στο συμβουλευτικό είδος και ονομάζονται παραινετικοί από το «παρα τον αίνον» που σημαίνει συμβουλή.»

Στις επόμενες σελίδες ακολουθεί μια εκτενή ανάλυση του λόγου του Ισοκράτη Προς Δημόνικο με παραπομπές στις παραγράφους του αρχαίου κειμένου. Σχολιάζονται αξίες και συμβουλές που ανέφερε ο Ισοκράτης για την ζωή ενός απλού ιδιώτη.

2.1 Ανάλυση κειμένου

(Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Άπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993. [Προς Δημόνικον σελ. 101-145])

Ισοκράτης Προς Δημόνικον (παράγραφος 1.24-26)

[24][...] βραδέως μὲν φίλος γίγνου, γενόμενος δὲ πειρῶ διαμένειν· ὁμοίως γὰρ αἰσχρὸν μηδένα φίλον ἔχειν καὶ πολλοὺς ἑταίρους μεταλλάττειν[...] τοῦτο δὲ ποιήσεις, ἐὰν μὴ δεόμενος τὸ δεῖσθαι προσποιῇ. [25] περὶ τῶν ῥητῶν ὡς ἀπορρήτων ἀνακοινοῦ· [...]· τὸ μὲν γὰρ χρυσίον ἐν τῷ πυρὶ βασανίζομεν, τοὺς δὲ φίλους ἐν ταῖς ἀτυχίαις διαγιγνώσκομεν. οὕτως ἄριστα χρήσει τοῖς φίλοις, ἐὰν μὴ προσμένης τὰς παρ' ἐκείνων δεήσεις, ἀλλ' αὐτεπάγγελτος αὐτοῖς ἐν τοῖς καιροῖς βοηθῆς. [26] [...] ἀποδέχου τῶν ἑταίρων μὴ μόνον τοὺς ἐπὶ τοῖς κακοῖς δυσχεραίνοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς μὴ φθονοῦντας· πολλοὶ γὰρ ἀτυχοῦσι μὲν τοῖς φίλοις συνάχθονται, καλῶς δὲ πράττουσι φθονοῦσι. τῶν ἀπόντων φίλων μέμνησο πρὸς τοὺς παρόντας, ἵνα δοκῆς μηδὲ τούτων ἀπόντων ὀλιγωρεῖν. (Μτφρ. Κ.Θ. Αραπόπουλος, 1950)

(Βλ. Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Άπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.)

Από αυτή τη παράγραφο και έπειτα, ο Ισοκράτης αρχίζει και δίνει συμβουλές για τον ηθικό βίο. Ξεκινώντας με την φιλία. Στην παράγραφο 24 λοιπόν, ο Ισοκράτης αναφέρει πως πριν γίνει κάποιος φίλος με κάποιον άλλον πρέπει να εξετάσει πως συμπεριφέρεται στις παρέες τους. Αφού γίνει φίλος με τον άλλον , τότε πρέπει να είναι ο ένας πιστός στην φιλία του άλλου. («βραδέως μὲν φίλος γίγνου, γενόμενος δὲ πειρῶ διαμένειν.») Δεν πρέπει να γίνονται πράξεις εις βάρος της φιλίας. Στην παράγραφο 25 ο Ισοκράτης παρομοιάζει την φιλία με το χρυσάφι, δηλ. είναι ένας πολύ σημαντικός τομέας στην ζωή ενός ιδιώτη. Οι πραγματικοί φίλοι φαίνονται στις δύσκολες καταστάσεις. («τὸ μὲν γὰρ χρυσίον ἐν τῷ πυρὶ βασανίζομεν, τοὺς δὲ φίλους ἐν ταῖς ἀτυχίαις διαγιγνώσκομεν. οὕτως ἄριστα χρήσει τοῖς φίλοις.»)

Επιπλέον συνεχίζει στην παράγραφο 26 συμβουλεύοντας πως οι αληθινοί φίλοι εκτός από το γεγονός ότι στεναχωριούνται με την συμφορά του άλλου, επιπλέον δεν ζηλεύουν την χαρά τους. («ἀποδέχου τῶν ἑταίρων μὴ μόνον τοὺς ἐπὶ τοῖς κακοῖς δυσχεραίνοντας, ἀλλὰ καὶ

τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς μὴ φθονοῦντας.») Ἐν ὀλίγοις, στη ζωὴ ενός ἀνθρώπου πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ ὑπάρχουν οἱ ἀληθινοὶ φίλοι. Ἡ ἐμπιστοσύνη πρέπει νὰ δημιουργεῖται σταδιακὰ καὶ ὅταν κάποιος ἀποκτήσει ἀληθινούς φίλους οφείλει νὰ χαίρεται με τὴν χαρὰ τους καὶ νὰ στεναχωριέται με τὴν θλίψη τους. Νὰ μὴν ζηλεύει τους φίλους τους καὶ στις δύσκολες στιγμὲς νὰ εἶναι στήριγμα γι' αὐτούς.

Ἰσοκράτης Πρὸς Δημόνικον (παράγραφος 1.27-28)

[27] Εἶναι βούλου τὰ περὶ τὴν ἐσθῆτα φιλόκαλος, ἀλλὰ μὴ καλλωπιστής. ἔστι δὲ φιλοκάλου μὲν τὸ μεγαλοπρεπές, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περίεργον. Ἀγάπα τῶν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν

μὴ τὴν ὑπερβάλλουσαν κτήσιν ἀλλὰ τὴν μετρίαν ἀπόλαυσιν. καταφρόνει τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδαζόντων μὲν, χρῆσθαι δὲ τοῖς ὑπάρχουσι μὴ δυναμένων· παραπλήσιον γὰρ οἱ τοιοῦτοι πάσχουσι, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππον κτήσαιο καλὸν κακῶς ἵππεύειν ἐπιστάμενος. [28] πειρῶ τὸν πλοῦτον χρήματα καὶ κτήματα κατασκευάζειν. ἔστι δὲ χρήματα μὲν τοῖς ἀπολαύειν ἐπισταμένοις, κτήματα δὲ τοῖς κτᾶσθαι δυναμένοις. τίμα τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν δυοῖν ἔνεκεν, τοῦ τε ζημίαν μεγάλην ἐκτίσαι δύνασθαι, καὶ τοῦ φίλῳ σπουδαίῳ δυστυχοῦντι βοηθῆσαι· πρὸς δὲ τὸν ἄλλον βίον μὴ δὲν ὑπερβαλλόντως ἀλλὰ μετρίως αὐτὴν ἀγάπα.(Μτφρ. Κ.Θ. Αραπόπουλος, 1950)

(Βλ. Μανδηλαράς Β., Ἰσοκράτης – Ἄπαντα, Ἐκδ.: Κάκτος, Ἀθήνα, 1993.)

Στις παραγράφους 27-28 ὁ Ἰσοκράτης συνεχίζει τὴν συμβουλὴν τοῦ θίγοντας τὸ θέμα τῆς ἐνδυμασίας. Οἱ ἀνθρώποι πρέπει νὰ προσέχουν τὸν ἑαυτὸν τους καὶ νὰ καλλωπίζονται ἀλλὰ παράλληλα νὰ εἶναι φιλόκαλοι καὶ νὰ ἀποφεύγουν τὰ περιττὰ στολίδια. («*Εἶναι βούλου τὰ περὶ τὴν ἐσθῆτα φιλόκαλος, ἀλλὰ μὴ καλλωπιστής. ἔστι δὲ φιλοκάλου μὲν τὸ μεγαλοπρεπές, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περίεργον.*») Στὴ συνέχεια μέσω τῆς ἐνδυμασίας περνάει καὶ στὴν αἴσθησι τῆς πληρότητας τοῦ ἀνθρώπου. Με λίγα λόγια ἀναφέρει πὼς ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ ἐκτιμᾷ ἤδη αὐτὰ πὼς ἔχει καὶ νὰ μὴν θέλει τὰ περισσότερα. («*Ἀγάπα τῶν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν μὴ τὴν ὑπερβάλλουσαν κτήσιν ἀλλὰ τὴν μετρίαν ἀπόλαυσιν.*»)

Τὸ θέμα τῶν χρημάτων εἶναι πολὺ σημαντικό διότι πολλοὶ ἀνθρώποι ἔχουν πολλὰ λεφτὰ καὶ ἐπιδιώκουν περισσότερα καὶ αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μὴν εἶναι ικανοὶ νὰ ἀπολαμβάνουν («*καταφρόνει τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδαζόντων μὲν, χρῆσθαι δὲ τοῖς ὑπάρχουσι μὴ δυναμένων*») Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Ἰσοκράτης δίνει ἓνα παράδειγμα λέγοντας ὅτι οἱ ἀνθρώποι με πλούτη μποροῦν νὰ ἀγοράσουν ἓνα ωραῖο ἄλογο, χωρὶς

όμως να μπορούν να το ιππεύσουν. Σημαντικό είναι τα πλούτη να είναι ωφέλιμα και προσφέρουν πολλά πράγματα. Ο Ισοκράτης προσάπτει στον λόγο του ότι πρέπει να εκτιμάται η περιουσία για δύο λόγους: για να μπορούν οι άνθρωποι να πληρώνουν τα χρέη τους και για να βοηθούν τους φίλους τους, όταν δυστυχούν.

Όσον αφορά τις υπόλοιπες ανάγκες, να είναι επιθυμητή η περιουσία αλλά με μέτρο. («πειρῶ τὸν πλοῦτον χρήματα καὶ κτήματα κατασκευάζειν. ἔστι δὲ χρήματα μὲν τοῖς ἀπολαύειν ἐπισταμένοις, κτήματα δὲ τοῖς κτᾶσθαι δυναμένοις. τίμα τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν δυοῖν ἔνεκεν, τοῦ τε ζημίαν μεγάλην ἐκτῖσαι δύνασθαι, καὶ τοῦ φίλῳ σπουδαίῳ δυστυχοῦντι βοηθῆσαι· πρὸς δὲ τὸν ἄλλον βίον μηδὲν ὑπερβαλλόντως ἀλλὰ μετρίως αὐτὴν ἀγάπα.») Μέχρι αυτό το σημείο ο Ισοκράτης θέλει να θίξει την φυσιολογική ενδυμασία του ανθρώπου. Δεν συνιστάται ο περιττός καλλωπισμός και τα στολίδια, αντιθέτως η εμφάνιση που έχει μόνο όσα είναι απαραίτητα δείχνει τον φιλόκαλο άνθρωπο. Επιπλέον ο Ισοκράτης θέλει να θίξει την αξία της περιουσίας, όταν αυτή εκτιμάται με μέτρο. Τα χρήματα δεν είναι το παν για την ζωή και δεν πρέπει να στηρίζεται κανείς σε αυτά. Ο μόνος λόγος για τον οποίο είναι σημαντικά τα χρήματα είναι επειδή πρέπει να ξεχρεώνονται τα πρόστιμα και να βοηθούν τα οικονομικά προβλήματα των φίλων.

Η παράγραφος αυτή συνδέεται και με τις παραπάνω που αναφέρονται στην φιλία. Ειδικότερα στο σημείο που αναφέρει τους λόγους που χρειάζονται τα λεφτά («καὶ τοῦ φίλῳ σπουδαίῳ δυστυχοῦντι βοηθῆσαι»). Με λίγα λόγια ο Ισοκράτης επιβραβεύει τα άτομα που αρκούνται σε αυτά που έχουν και δεν επιδιώκουν περισσότερα, διότι τα περισσότερα οδηγούν στην αχρηστία.

Στην συνέχεια ο Ισοκράτης δίνει συμβουλές για την ζωή των ανθρώπων. (παράγραφος 29: «Στέργε.... βελτίω») Όλοι οι άνθρωποι πρέπει να είναι ευχαριστημένοι με την ζωή που κάνουν. Να μην ζητάνε περισσότερα, αντιθέτως να είναι χαρούμενοι για όλα αυτά που διαθέτουν και να προσπαθούν να κάνουν ακόμη καλύτερη την ζωή τους. Να προσπαθούν να γίνονται καλύτεροι άνθρωποι. Κανένας να μην κατηγορεί τους άλλους για την τύχη τους, γιατί η τύχη είναι κοινή και το μέλλον δεν το γνωρίζει κανείς. Οι καλοί άνθρωποι πρέπει να ευεργετούνται γιατί αποτελούνται θησαυροί.

Ο Ισοκράτης παρομοιάζει τους καλούς ανθρώπους με πραγματικό θησαυρό («καλός γάρ θησαυρός») Αντιθέτως κακούς ανθρώπους τους χαρακτηρίζει ως σκύλους («κύνας») Έπειτα συνεχίζεται η παρομοίωση αναφέροντας ότι όπως οι κακοί και τους ευεργέτες και τους υπόλοιπους κακούς έτσι ακριβώς και τα σκυλιά γαβγίζουν και στα αφεντικά τους και στους ξένους. Ακόμη οι κόλακες και οι απατεώνες πρέπει να είναι μακριά από την ζωή των καλών ανθρώπων, διότι δημιουργούν πολλά προβλήματα όταν γίνονται πιστευτοί.

Ισοκράτης Προς Δημόνικον (παράγραφος 1.30-1.31)

*μίσει τοὺς κολακεύοντας ὥσπερ τοὺς ἐξαπατῶντας·
ἀμφοτέρω γὰρ πιστευθέντες τοὺς πιστεύσαντας
ἀδικοῦσιν. ἐὰν ἀποδέχη τῶν φίλων τοὺς πρὸς τὸ
φαιλότατον χαριζομένους, οὐχ ἔξεις ἐν τῷ βίῳ
τοὺς πρὸς τὸ βέλτιστον ἀπεχθανομένους.
γίγνου πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ὀμιλητικός,
ἀλλὰ μὴ σεμνός· [...]
ὀμιλητικός δ' ἔσει μὴ δύσερις ὧν μηδὲ δυσάρεστος
μηδὲ πρὸς πάντας φιλόνικος, μηδὲ πρὸς τὰς τῶν
πλησιαζόντων ὀργὰς τραχέως ἀπαντῶν[...]
μηδὲ τὰς χάριτας ἀχαρίστως χαριζόμενος,
ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί, ποιοῦντες μὲν,
ἀηδῶς δὲ τοῖς φίλοις ὑπουργοῦντες· μηδὲ φιλαίτιος ὧν,
βαρὺ γάρ, μηδὲ φιλεπιτιμητής, παροξυντικὸν γάρ (Μτφρ. Κ.Θ.Αραπόπουλος, 1950).
(Βλ. Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.)*

Γίνεται ἀκόμη μια σύνδεση τοὺς κειμένου με τις προηγούμενες παραγράφους που αναφέρονται στην φιλία. Στις συμβουλές που δίνει ο Ισοκράτης τονίζει την φιλία πολὺ ἐντόνα για ἀκόμη μια φορά λέγοντας ὅτι δεν πρέπει οἱ ἄνθρωποι που ζημιώνουν να θεωροῦνται φίλοι. («Μίσει ... μὴ σεμνός») Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καλὸ εἶναι να εἶναι καταδεκτικοὶ και να μην ἀποφεύγουν τοὺς ἀνθρώπους που τοὺς πλησιάζουν. Ὅταν κάποιος εἶναι ἐξοργισμένος και μιλάει ἐπιθετικά στον κόσμον, δεν πρέπει να ὑπάρχει ἀνάλογη ἀντίδραση ἀπὸ τον συνομιλητή του. Ἀντιθέτως πρέπει να ἀντιδράσει με ὑποχωρητικότητα για ὅσο διαρκεί ο θυμὸς και ὅταν του περάσει να ὑπάρχει η ἀνάλογη ἐπίπληξη. Ἐπίσης σε σοβαρὰ θέματα πρέπει να ὑπάρχει και σοβαρότητα. Οἱ συνεχεῖς παρατηρήσεις γίνονται ἐξοργιστικές και οἱ συνεχεῖς κατηγορίες, ἀνυπόφορες. (παράγραφος 31 «μήδε τας χάριτας.. παροξυντικός γάρ»)

Ισοκράτης Προς Δημόνικον (παράγραφος 1.33)

*ἡγοῦ τὴν παιδείαν τοσοῦτῳ μεῖζον ἀγαθὸν εἶναι
τῆς ἀπαιδευσίας, ὅσῳ τὰ μὲν ἄλλα μοχθηρὰ
πάντες κερδαίνοντες πράττουσιν, αὕτη δὲ μόνη
καὶ προσεζημίωσε τοὺς ἔχοντας· πολλάκις γάρ,*

*ὧν τοῖς λόγοις ἐλύπησαν, τούτων τοῖς ἔργοις
τὴν τιμωρίαν ἔδοσαν.
οὓς ἂν βούλη ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθόν τι λέγε
περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀπαγγέλλοντας·
ἀρχὴ γὰρ φιλίας μὲν ἔπαινος, ἔχθρας δὲ ψόγος.*(Μτφρ. Κ.Θ.Αραπόπουλος, 1950)
(Βλ. Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.)

Ο Ισοκράτης συμβουλεύει ακόμη την απομάκρυνση από το αλκοόλ. Δεν συνιστάται το πιστό για την ζωή ενός ιδιώτη, επειδή οδηγεί τους ανθρώπους σε κατάσταση μέθης. Ένα ακόμη πολύ σημαντικό θέμα είναι η παιδεία , διότι οι απάιδευτοι δεν ζημιώνονται καθώς πολλές φορές στεναχωρούν με τα λόγια τους και τιμωρούνται ἔμπρακτα. Γίνεται ακόμη μια αναφορά στην φιλία. Η επιβράβευση και ο ἔπαινος είναι η αρχή της φιλίας ενώ η κατηγορία είναι η αρχή της εχθρότητας(παράγραφος 33 «Αθάνατα μεν φρόνει... ψόγος»).

Ισοκράτης Προς Δημόνικον (παράγραφος 1.35)

*ὅταν ὑπὲρ σεαυτοῦ μέλλης τινὶ συμβούλῳ χρῆσθαι,
σκόπει πρῶτον πῶς τὰ ἑαυτοῦ διώκησεν·
ὁ γὰρ κακῶς διανοηθεὶς περὶ τῶν οἰκείων
οὐδέποτε καλῶς βουλευέσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων.
[...] καὶ γὰρ τῆς ὑγείας πλείστην ἐπιμέλειαν ἔχομεν,
ὅταν τὰς λύπας τὰς ἐκ τῆς ἀρρωστίας ἀναμνησθῶμεν.*(Μτφρ.Κ.Θ.Αραπόπουλος,1950)
(Βλ. Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.)

Πριν κάτι προλάβει και εφαρμοστεί πρέπει πρώτα να έχει περάσει από επεξεργασία στο μυαλό του ανθρώπου. Η σκέψη πρέπει να είναι αργή, για να είναι αποτελεσματικότερη, και η πράξη να είναι γρήγορη. Ακόμη και όταν πρόκειται να αναφέρει κάποιος το πρόβλημα του και ντρέπεται , μπορεί να το διηγηθεί ως μια ιστορία τρίτου ανθρώπου. Με αυτό τον τρόπο μαθαίνει την γνώμη των συνανθρώπων του χωρίς να κάνουν υποθέσεις για τον ίδιο (παράγραφος 35 « Ὅταν υπέρ... αλλοτρίων»)

Ισοκράτης Προς Δημόνικον (παράγραφος 1.36)

μιμοῦ τὰ τῶν βασιλέων ἤθη καὶ

δίωκε τὰ ἐκείνων ἐπιτηδεύματα·

δόξεις γὰρ αὐτοὺς ἀποδέχεσθαι

καὶ ζηλοῦν, [...] ὥσπερ γὰρ τὸν ἐν δημοκρατίᾳ

πολιτευόμενον τὸ πλῆθος δεῖ θεραπεύειν,

οὕτω καὶ τὸν ἐν μοναρχίᾳ κατοικοῦντα

τὸν βασιλέα προσήκει θαυμάζειν.(Μτφρ. Κ.Θ.Αραπόπουλος, 1950)

(Βλ. Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.)

Στην παράγραφο 36 του λόγου του Ισοκράτη Προς Δημόνικον , γίνεται μια μικρή αναφορά στην ζωή των Βασιλέων (για το οποίο θέμα ο Ισοκράτης κάνει συζήτηση στον λόγο του Προς Νικοκλέα). Αναφέρεται λοιπόν, ότι ένας απλός άνθρωπος θα ήταν καλό να μιμείται τις συνήθειες των βασιλέων και να επιδιώκει να κάνει καλά και σπουδαία πράγματα. Με αυτό τον τρόπο αποδεικνύεται ότι τους επικροτεί και με αυτό τον τρόπο θα αποκτήσει υπόληψη στις τάξεις του λαού και παράλληλα θα έχει την εύνοια των βασιλέων. Όταν κάποιος φεύγει από τις δημόσιες υπηρεσίες , να φεύγει έχοντας αποκτήσει μεγαλύτερη φήμη και όχι (να φεύγει) πλουσιότερος. Οι έπαινοι από τον λαό είναι ανώτεροι από τα πολλά χρήματα. Πρέπει να αποφεύγεται η υλοποίηση των κακών πραγμάτων γιατί υπάρχει κίνδυνος να φανεί ότι υπάρχει συνεργασία με τους κακούς ανθρώπους. (παράγραφος 37) .

Ισοκράτης Προς Δημόνικον (παράγραφος 1.39)

μηδένα ζηλοῦ τῶν ἐξ ἀδικίας κερδαινόντων,

ἀλλὰ μᾶλλον ἀποδέχου τοὺς μετὰ δικαιοσύνης ζημιωθέντας·

οἱ γὰρ δίκαιοι τῶν ἀδίκων εἰ μηδὲν ἄλλο πλεονεκτοῦσιν,

ἀλλ' οὖν ἐλπίσι γε σπουδαίαις ὑπερέχουσιν.(Μτφρ.Κ.Θ.Αραπόπουλος,1950)

(Βλ. Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.)

Στην παράγραφο 39 ο Ισοκράτης θέλει να δώσει έμφαση στην δικαιοσύνη που είναι προτιμότερη σε σχέση με τα πλούτη. Ο Ισοκράτης αναφέρεται πάλι στα πλούτη για να αποδείξει ότι όσοι κυνηγούν το χρήμα δεν κάνουν καλή ζωή, ενώ όσοι ακολουθούν την δικαιοσύνη, ζημιώνονται. Όλοι οι άνθρωποι πρέπει να είναι δίκαιοι γιατί έχουν πιο πολλές και σημαντικές ελπίδες.

Επιπλέον το μυαλό του ανθρώπου θέλει καθημερινή άσκηση διότι είναι μια τεράστια δύναμη για το σώμα και τον ίδιο τον άνθρωπο (παράγραφος 40). Ο νους και το σώμα πρέπει να γυμνάζονται καθημερινά έτσι ώστε να είναι σε θέση να υλοποιήσουν οποιαδήποτε απόφαση και με την ψυχή να προβλέπονται αυτά που θα συμβούν. Πολλοί άνθρωποι μιλούν πριν σκεφτούν το στιγίως.

Ισοκράτης Προς Δημόνικον (παράγραφος 1.42)

νόμιζε μηδὲν εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον·

[...]χαῖρε μὲν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τῶν ἀγαθῶν, λυποῦ δὲ μετρίως

ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις τῶν κακῶν, γίγνου δὲ τοῖς ἄλλοις

μηδ' ἐν ἑτέροις ὧν κατάδηλος· ἄτοπον γὰρ τὴν μὲν

οὐσίαν ἐν ταῖς οἰκίαις ἀποκρύπτειν, τὴν δὲ διάνοιαν

φανερὰν ἔχοντα περιπατεῖν.(Μτφρ.Κ.Θ.Αραπόπουλος,1950)

(Βλ. Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Άπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.)

Γι' αυτό το λόγο ο Ισοκράτης συμβουλεύει τους πολίτες να μετρούν τα λόγια τους και η γλώσσα να μην προτρέχει του νου. Ακόμη, αναφέρει πως σε δύο περιπτώσεις πρέπει να μιλάμε. Πρώτον, όταν γνωρίζει κανείς ένα θέμα πολύ καλά και δεύτερον όταν είναι ανάγκη να μιλήσει. Πέραν αυτών, η σιωπή είναι προτιμότερη. Πρέπει να επικρατεί η χαρά στις όμορφες στιγμές αλλά στις ατυχίες να μην υπάρχει η λύπη. Και στις δύο περιπτώσεις να μην εκδηλώνονται τα συναισθήματα του ανθρώπου. Να υπάρχει φόβος της κατηγορίας παρά του κινδύνου. (παράγραφος 42). Η παράγραφος 43 προσθέτει πως πρέπει να υπάρχει όσο το δυνατόν ασφάλεια στην ζωή. Όταν εμφανιστεί ο κίνδυνος, ο άνθρωπος να επιζητά την σωτηρία του.

Ισοκράτης Προς Δημόνικον (παράγραφος 1.44)

*καὶ μὴ θαυμάσης εἰ πολλὰ τῶν εἰρημένων
οὐ πρέπει σοὶ πρὸς τὴν νῦν παροῦσαν ἡλικίαν.
[...]τὴν μὲν γὰρ τούτων
χρείαν ῥαδίως εἰδήσεις, τὸν δὲ μετ' εὐνοίας
συμβουλευόντα χαλεπῶς εὐρήσεις.
ὅπως οὖν μὴ παρ' ἑτέρου τὰ λοιπὰ ζητῆς,
ἀλλ' ἐντεῦθεν ὥσπερ ἐκ ταμείου προφέρης,
ῥήθην δεῖν μηδὲν παραλιπεῖν ὧν ἔχω σοὶ συμβουλεύειν.*

(Μτφρ.Κ.Θ.Αραπόπουλος,1950)

(Βλ. Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.)

Στην παράγραφο 44 ο Ισοκράτης κάνει μια παύση από τις συμβουλές που δίνει και σχολιάζει με δύο λόγια , όλα αυτά που έχει αναφέρει. Σχολιάζει προς τον Δημόνικο ότι αυτές οι συμβουλές μπορεί να μην ταιριάζουν στην τωρινή κατάσταση που βρίσκεται ο νέος, αλλά στο μέλλον θα αποτελέσουν οδηγίες. Ακόμη και τις οδηγίες κάποιος θα τις δώσει εύκολα, αλλά δύσκολα με αγάπη. Προσθέτει επίσης ο Ισοκράτης στο λόγο του ότι είναι χρήσιμες και αναφέρει όσες πιο πολλές μπορεί.

Στη συνέχεια, δηλ. στις παραγράφους 1.45-1.52 , ο Ισοκράτης αναφέρει την ζωή των ενάρετων ανθρώπων και πώς αυτοί ζουν καλύτερα και τους συγκρίνει με την ζωή των κακών ανθρώπων. Γίνεται μια σύνοψη όλων των παραπάνω παραγράφων σχολιάζοντας την σωστή συμπεριφορά (όσον αφορά τις πράξεις απέναντι στους άλλους ανθρώπους, τον κόπο τους για να αποκτήσουν κάτι, τον ηθική ζωή που έχουν), την σωστή οικονομική κατάσταση (πώς διαχειρίζονται τα χρήματα που διαθέτουν).(*τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τοὺς πλείστους εὐρήσομεν, ὥσπερ τῶν σιτίων τοῖς ἡδίστοις μᾶλλον ἢ τοῖς ὑγιεινοτάτοις χαίροντας, οὕτω καὶ τῶν φίλων τοῖς συνεξαμαρτάνουσι πλησιάζοντας, ἀλλ' οὐ τοῖς νοθετοῦσι. σὲ δὲ νομίζω τούναντίον τούτων ἐγνωκέναι, τεκμηρίω χρώμενος τῆ περι τὴν ἄλλην παιδείαν φιλοπονία· τὸν γὰρ αὐτῶ τὰ βέλτιστα πράττειν ἐπιτάττοντα, τοῦτον εἰκὸς καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν παρακαλοῦντας ἀποδέχεσθαι.)* Ἐπειτα γίνεται η σύγκριση με τους κακούς ανθρώπους, οι οποίοι προσπαθούν να αποκτήσουν ὅλο και περισσότερα χρήματα χωρίς να βοηθούν τους ανθρώπους που έχουν ανάγκη. Στην πρώτη κατηγορία οι Θεοὶ βοηθούν τους καλούς ανθρώπους ενώ στην δεύτερη , τους επιβάλλουν τιμωρίες.(*τὸν μὲν διὰ τὴν ἀρετὴν ἀθάνατον ἐποίησε, τὸν δὲ διὰ τὴν κακίαν ταῖς μεγίσταις τιμωρίαις ἐκόλασεν.*)

Στο τέλος του λόγου του ο Ισοκράτης κάνει ακόμη μία παρομοίωση. Δίνει την τελευταία του συμβουλή παρομοιάζοντας τον καλό άνθρωπο με μία μέλισσα. (*ὥσπερ γὰρ τὴν μέλιτταν ὀρῶμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσαν, οὕτω δεῖ καὶ τοὺς παιδεῖας ὀρεγομένους μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν.*) Δηλ, ὅπως ἡ μέλισσα πηγαίνει ἀπὸ το ἓνα λουλούδι στο ἄλλο καὶ παίρνει μόνο τα καλά πράγματα ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος πρέπει να παίρνει μόνο καλά πράγματα ἀπὸ τους ἄλλους ἀνθρώπους (καὶ ἀντίστροφα να προσφέρει καὶ ὁ ἴδιος μόνο καλά). Περισσότερο ἡ παρομοίωση αὐτὴ βασίζεται στις γνώσεις που οφείλει να πάρει κάποιος . Να απορροφᾷ ὅλες τις καλὲς γνώσεις πρὸς ὄφελος του καὶ να διαμορφώνει ὅσο καλύτερα μπορεῖ τον εαυτό του.

2.2 Ανακεφαλαίωση Ισοκράτης Προς Δημόνικον

Συνοψίζοντας ο Ισοκράτης στον λόγο του «Προς Δημόνικον» συμβουλεύει τον Δημόνικο για την ζωή ενός ενάρετου ανθρώπου. Αναφέρει αναλυτικά όλες τις εκδοχές που αφορούν την ευτυχή ζωή. Αρχικά ξεκινάει με τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των χρηστών ανθρώπων και των φαύλων , κυρίως στην συμπεριφορά. Η μόρφωση είναι ένα σημαντικό εφόδιο που κάθε άνθρωπος πρέπει να λαμβάνει διότι στην συνέχεια αποδεικνύονται ευνοϊκές.

Ακόμη ένας σημαντικός τομέας στην ενάρετη ζωή του ανθρώπου , είναι η φιλία. Η φιλία πρέπει να δοκιμάζεται (όχι όμως εις βάρος του άλλου) και όταν αποδειχθεί αληθινή , τότε να υπάρχει αμοιβαία αγάπη , εμπιστοσύνη και η ανάλογη βοήθεια. Ο άνθρωπος πρέπει να χαίρεται με την χαρά του άλλου και να λυπάται με την στεναχώρια του. Σε καμία περίπτωση δεν είναι φρόνιμο να υπάρχει η ζήλεια διότι οδηγεί σε ψεύτικους δεσμούς. Έπειτα να αποφεύγει ο καθένας τον υπερβολικό καλλωπισμό και τα στολίδια. Να έχει φυσιολογική εμφάνιση και να μην αναζητά τα περισσότερα , κυρίως τα χρήματα.

Τα χρήματα στην ζωή του ανθρώπου είναι σημαντικά μόνο αν χρησιμοποιούνται για καλό σκοπό και δεν επιδιώκεται η απόκτηση περισσότερων. Ένας ενάρετος άνθρωπος όταν έχει μερικά λεφτά οφείλει να πληρώσει τα πρόστιμα του και άμα του περισσέψουν , να δίνει και στον φίλο του (άμα έχει την ανάγκη). Ακόμη, όλοι οι άνθρωποι πρέπει να προσπαθούν καθημερινά να γίνονται καλύτεροι άνθρωποι και να μην επαναπαύονται. Ο Ισοκράτης μέσα στον λόγο του χαρακτηρίζει του καλούς ανθρώπους ως θησαυρό. Σε αντίθεση με αυτούς, έρχονται οι κακοί άνθρωποι οι οποίοι κυνηγούν τα περισσότερα πλούτη. Ανάμεσα τους υπάρχει ο φθόνος , η ζήλεια και η ανταγωνιστικότητα. Δεν ικανοποιούνται με όσα έχουν και επιδιώκουν ακόμα πιο πολλά, τα οποία τους οδηγούν στην δυστυχία και στην κακή ζωή, αφού δεν βοηθούν ανθρώπους που χρειάζονται βοήθεια και δεν εξαγοράζουν την ευτυχία με το χρήμα. Αυτούς τους ανθρώπους ο Ισοκράτης τους χαρακτηρίζει ως σκύλους.

Συνεχίζοντας , τονίζει για ακόμη μια φορά την φιλία λέγοντας πως είναι προτιμότερη η καταδεκτικότητα. Οι άνθρωποι πρέπει να είναι ανοιχτοί και κοινωνικοί και να γνωρίζουν κι άλλους ανθρώπους χωρίς να τους απορρίπτουν χωρίς λόγο. Στη συνέχεια θίγεται και το θέμα της μέθης. Ο Ισοκράτης αποτρέπει τον Δημόνικο να πίνει αλκοόλ, αναφέροντας πως οι άνθρωποι που φτάνουν σε κατάσταση μέθης, μιλούν ανεξέλεγκτα χωρίς να καταλαβαίνουν τι λένε. Αυτό δεν αρμόζει σε έναν άνθρωπο ενάρετο.

Παρακάτω αναφέρεται πως πρέπει να αντιμετωπίζονται τα προβλήματα με σύνεση και απόλυτη σοβαρότητα. Η σοβαρότητα σε ανάλογα ζητήματα δείχνει μόρφωση και ευστροφία. Έτσι ο Ισοκράτης παίρνει αφορμή να μιλήσει και για την αρμονία σώματος και νου. Με το μυαλό πρέπει να γίνεται αργά η επεξεργασία του θέματος και ύστερα το σώμα να πράττει γρήγορα. Με λίγα λόγια , το μυαλό πρέπει να σκέφτεται αργά με σύνεση, ωριμότητα και σοβαρότητα και το σώμα να πράττει όσο το δυνατό γρηγορότερα. Ο άνθρωπος μπορεί να μιλήσει σε περίπτωση που γνωρίζει πολύ καλά ένα θέμα. Διαφορετικά θα ήταν φρόνιμο να μην μιλήσει για κάτι που δεν γνωρίζει. Όπως επίσης και όταν είναι ανάγκη να μιλήσει σε κάποιον. Παρόλα αυτά ένας ενάρετος άνθρωπος καλό θα ήταν να προτιμάει την ησυχία.

Ο Ισοκράτης στην συνέχεια διακόπτει τις συμβουλές του αναφέροντας στον Δημόνικο πως τέτοιες συμβουλές δεν θα του δώσει κανείς με αγάπη και πως άμα κάποιος ακολουθήσει όλες αυτές τις συμβουλές θα κάνει μια ευτυχισμένη και ενάρετη ζωή. Προσθέτει επίσης πως προσπαθεί στον λόγο του να αναφέρει όσες πιο πολλές συμβουλές μπορεί για να βοηθήσει τον Δημόνικο.

Συνεχίζει μετά τον λόγο του κάνοντας μια γενική σύνοψη περί όλων αυτών που είχε αναφέρει παραπάνω. Με λίγα λόγια μίλησε για την φιλία , για την οικονομική κατάσταση ενός ενάρετου ανθρώπου , για τον καλλωπισμό και τα πλούτη , για την σωματική και ψυχική υγεία του ανθρώπου, για την ευτυχισμένη ζωή σε αντίθεση με την δυστυχισμένη ζωή.

Πάνω απ όλα τονίζει την μόρφωση και με αφορμή αυτόν τον τομέα, χαρακτηρίζει τους ανθρώπους ως μέλισσες που πετάνε από το ένα λουλούδι στο άλλο και παίρνουν από το καθένα μόνο τα καλά πράγματα. Έτσι και ο καλός και ενάρετος άνθρωπος πρέπει να παίρνει μόνο καλά πράγματα από τους συνανθρώπους του αλλά και αυτός με την σειρά του να δίνει όσα μπορεί για να βοηθά τους φίλους του. Όλα αυτά δημιουργούν έναν κύκλο που ονομάζεται ευτυχισμένη και ενάρετη ζωή.

3. Ισοκράτης Προς Νικοκλέα (Εισαγωγή)

Ο πρώτος λόγος που ο Ισοκράτης απευθύνεται στην Νικοκλή (Βασιλιάς των Κυπρίων). Ο λόγος του είναι παραινετικός και έχει την τυπική δομή εκείνης της εποχής. Είναι γνωστός αυτός ο λόγος ως « Περί βασιλείας» ή «Περί του πως δει βασιλεύειν» ή ως επιστολή «Προς Νικοκλέα». Το περιεχόμενο του ασχολείται με την βασιλική τέχνη. Με λίγα λόγια αναφέρει εκτενώς την τέχνη της σωστής διοίκησης μια πόλης-κράτους και της επιτυχούς άσκησης των πολιτικών εξουσιών. Ο λόγος αυτός γράφτηκε και στάλθηκε στον Νικοκλή το 370π.Χ. Ο Νικοκλής ήταν βασιλιάς της Σαλαμίνας , μιας πλούσιας και γνωστής Κυπριακής πόλης. Ήταν γιος του Βασιλιά Ευαγόρα , τον οποίο διαδέχθηκε στον θρόνο κατά το 374π.Χ. (Αθανάσιος Α. Τσακνάκης, 2012)

Αυτός ο λόγος έχει ως θέμα την περιγραφή του πρωτότυπου μονάρχη και τον ορθό τρόπο άσκησης των βασιλικών καθηκόντων. Ο Ισοκράτης επισημαίνει στο έργο του πως οι μονάρχες παρόλο που θα έπρεπε να είναι καλύτερα μορφωμένοι , καλλιεργημένοι και εκπαιδευμένοι από τους ιδιώτες , στην πραγματικότητα συμβαίνει το αντίθετο.

Αρχικά ο Ισοκράτης συμβουλεύει τον Νικοκλή πως πρέπει να ασκεί καθημερινά το πνεύμα του, καθώς του υποδεικνύει πώς να έχει σχέσεις αγάπης και εμπιστοσύνης με τους ιδιώτες, πως πρέπει να καθορίζεται το περιβάλλον του βασιλιά κ.λπ. Στη συνέχεια συμβουλεύει ποιες πρέπει να είναι οι ασχολίες και οι επιδιώξεις των βασιλέων που πρέπει να αναζητούν την μεγαλοπρέπεια καθώς και ότι πρέπει να ασκούν την διάνοια τους , διότι η πνευματική καλλιέργεια είναι σημαντικότερη από την αντίστοιχη σωματική. Στον επίλογο του παρατηρεί πως οι συμβουλές του δεν αποτελούν καινοτομία, αλλά γνωστές συμβουλές οργανωμένες σε σύνολο. (Αθανάσιος Α. Τσακνάκης, 2012 Διαθέσιμο στο: www.24grammata.com/wp.../Isocrates-trad-Tsaknakis-24grammata.com_-pdf.doc)

Σύμφωνα με έναν ανώνυμο γραμματικό (« Έχουμε ήδη πει την αιτία, για την οποία διαβάζουμε κατ' αυτή τη σειρά. Η υπόθεση όπως φαίνεται είναι τούτη. Ο Νικοκλής, ο οποίος ήταν γιος του Ευαγόρα και από το γένος του Τεύκρου και του Τελαμώννα (όπως με την βοήθεια του θεού θα μάθουμε στον ίδιο τον Ευαγόρα), βασίλευε στην Σαλαμίνα, πόλη στην Κύπρο, που τώρα ονομάζεται του Κωνσταντίνου και είναι πρωτεύουσα της Κύπρου. Προς τούτο γράφει πάλι συμβουλές ο Ισοκράτης, πώς πρέπει να βασιλεύει με σωστό τρόπο. Ο Έρμιππος λέει στο έργο του για τον Ισοκράτη, παραθέτοντας την μαρτυρία κάποιου Ευάνδρου , ο οποίος μίλησε κατά των σοφιστών , ότι δήθεν, αφού έλαβε είκοσι τάλαντα από τον Νικοκλή , του έστειλε τον λόγον τούτον ο ίδιος ο Ισοκράτης, όταν πέθανε ο Ευαγόρας, θέλοντας να φανεί και σε τούτον χρήσιμος μετά τον θάνατο του πατέρα του.») Ο ανώνυμος συγγραφέας της παραπάνω υπόθεσης αναφέρει πολύ περιεκτικά ποιός ήταν ο Νικοκλής και το έργο του Ισοκράτη που συμβουλεύει τον Νικοκλή για μια βασιλική ζωή. Ο Νικοκλής για το έργο του Ισοκράτη έδωσε ένα υπέρογκο ποσό των είκοσι ταλάντων.

3.1 Ανάλυση κειμένου

(Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Άπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.

[Προς Νικοκλέα σελ. 147-187])

Ισοκράτης Προς Νικοκλέα παράγραφος 1-3

‘ οί μὲν εἰωθότες, ὧ Νικόκλεις, τοῖς βασιλεῦσιν ὑμῖν ἐσθῆτας ἄγειν ἢ χαλκὸν ἢ χρυσὸν εἰργασμένον ἢ τῶν ἄλλων τι τῶν τοιούτων κτημάτων, ὧν αὐτοὶ μὲν ἐνδεεῖς εἰσιν ὑμεῖς δὲ πλουτεῖτε, λίαν ἔδοξαν εἶναί μοι καταφανεῖς οὐ δόσιν ἀλλ’ ἐμπορίαν ποιούμενοι, καὶ πολὺ τεχνικώτερον αὐτὰ πωλοῦντες τῶν ὁμολογούντων καπηλεύειν· ^[2] ἡγήσάμην δ’ ἂν γενέσθαι ταύτην καλλίστην δωρεὰν καὶ χρησιμωτάτην καὶ μάλιστα πρέπουσαν ἐμοί τε δοῦναι καὶ σοὶ λαβεῖν, εἰ δυνηθεῖην ὀρίσαι ποίων ἐπιτηδευμάτων ὀρεγόμενος καὶ τίνων ἔργων ἄπεχόμενος ἄριστ’ ἂν καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν βασιλείαν διοικήσῃς.

[...], ^[3] ἔπειθ’ οἱ νόμοι καθ’ οὓς ἕκαστοι πολιτευόμενοι τυγχάνουσιν, ἔτι δ’ ἡ παρρησία καὶ τὸ φανερώς ἐξεῖναι τοῖς τε φίλοις ἐπιπλῆξαι καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθέσθαι ταῖς ἀλλήλων ἀμαρτίαις· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τῶν ποιητῶν τινες τῶν προγεγενημένων ὑποθήκας ὡς χρῆ ζῆν καταλελοίπασιν· ὥστ’ ἐξ ἀπάντων τούτων εἰκὸς αὐτοὺς βελτίους γίνεσθαι.’ (παράγραφος 1-2-3) (Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Άπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.) (Μτφρ Μ. Πρωτοψάλτης, 1939)

Ο λόγος του Ισοκράτη προς τον Νικοκλέα ξεκινάει κάνοντας μια αναφορά στην ευκατάστατη θέση ενός βασιλιά σε σύγκριση με τους μικροεμπόρους. Η χρυσή και ακριβή ενδυμασία δεν χαρίζεται στον βασιλιά, ανταυτού την αγοράζει και με αυτό τον τρόπο βοηθάει και τους ιδιώτες. (« οι μεν ... καπηλεύειν»). Ο Ισοκράτης θεωρεί πως θα ήταν το πολυτιμότερο δώρο να δώσει συμβουλές σε έναν βασιλιά για το πως θα διοικήσει την πόλη του. («ηγησάμην ..διοικήσῃς»). Ακόμη θεωρεί ότι μπορεί να προσδιορίσει όλα αυτά τα έργα που θα χρειαστεί να πράξει ένας βασιλιάς έτσι ώστε να βασιλεύει όσο το δυνατόν καλύτερα.

Στην συνέχεια αναφέρονται οι παράγοντες που συμβάλλουν στην μόρφωση των πολιτών. Μερικοί από αυτούς είναι ότι οι πολίτες δεν ασχολούνται με τις απολαύσεις αλλά με την καθημερινή βιοπάλη. Ακόμη πρέπει να ακολουθούν τους νόμους και να μην τους παραβιάζουν καθώς και το ότι είναι ελεύθεροι να κάνουν τις δικές τους επιλογές και να κάνουν την δική τους κριτική. Οι άνθρωποι που είχαν ζήσει παλαιότερα, είχαν αφήσει τις δικές τους συμβουλές σε άλλους ανθρώπους για το πώς να ζήσουν. («έπειθ’ οι νόμοι... γίνεσθαι»)

Ισοκράτης Προς Νικοκλέα παράγραφος 4-6

‘ τοῖς δὲ τυράννοις οὐδὲν ὑπάρχει τοιούτων, ἀλλ’ οὓς ἔδει παιδεύεσθαι μᾶλλον τῶν ἄλλων, ἐπειδὴν εἰς τὴν ἀρχὴν καταστῶσιν, ἀνουθέτητοι διατελοῦσιν· οἱ μὲν γὰρ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων αὐτοῖς οὐ πλησιάζουσιν, [...] διὰ τὸ μὴ καλῶς χρῆσθαι ταύταις

ταῖς ἀφορμαῖς πεποιήκασιν ὥστε πολλοὺς ἀμφισβητεῖν, πότερόν ἐστιν ἄξιον ἐλέσθαι τὸν βίον τὸν τῶν ἰδιωτευτόνων μὲν ἐπεικῶς δὲ πραττόντων, ἢ τὸν τῶν τυρρανευτόνων. [5] ὅταν μὲν γὰρ ἀποβλέψωσιν εἰς τὰς τιμὰς καὶ τοὺς πλοῦτους καὶ τὰς δυναστείας, ἰσοθέους ἅπαντες νομίζουσι τοὺς ἐν ταῖς μοναρχίαις ὄντας· ἐπειδὴν[...], τοὺς δ' εἰς τοὺς οἰκειοτάτους ἐξαμαρτεῖν ἠναγκασμένους, τοῖς δ' ἀμφοτέρωτα ταῦτα συμβεβηκότα, πάλιν ὁπωσοῦν ζῆν ἠγοῦνται λυσιτελεῖν μᾶλλον ἢ μετὰ τοιούτων συμφορῶν ἀπάσης τῆς Ἀσίας βασιλεύειν. [6] ταύτης δὲ τῆς ἀνωμαλίας καὶ τῆς ταραχῆς αἰτίον ἐστίν, [...] ὁ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μέγιστόν ἐστι καὶ πλείστης προνοίας δεόμενον.' (Μανδηλαράς Β., Ἰσοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.) (Μτφρ. Μ. Πρωτοψάλτης, 1939)

Στην συνέχεια γίνεται μια μικρή σύγκριση για την ζωή των πολιτῶν και την ζωή των βασιλιάδων. (παράγραφος 4 «τοῖς δε τυρράνοις ...των τυρρανευτόνων») οι πολῖτες χάρη στους παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω, μπορούν να ἔχουν μια καλή ζωή και γίνονται καθημερινά καλύτεροι πολῖτες. Σε ἀντίθεση με τους βασιλιάδες οι οποίοι πρέπει καθημερινά να μορφώνονται ὅλο και πιο πολύ για να διοικήσουν την πόλη. Ἀκόμη τους βασιλιάδες δεν τους πλησιάζουν πολύ οι πολῖτες, ἀκόμη ὅμως και οι λίγοι ἄνθρωποι που τους πλησιάζουν τους φροντίζουν για να τους ευχαριστήσουν. Ἐτσι οι βασιλιάδες αποκτοῦν πλοῦτο και δεν ξέρουν πῶς να το διαχειριστοῦν.

Ἐπιπρόσθετα γίνεται ἀκόμη μια σύγκριση. Εἶναι προτιμότερο να εἶναι κανεῖς βασιλιάς ἢ ὄχι; Διότι ἀπὸ την μία πλευρά ἀπολαμβάνουν τον πλοῦτο και ζουν καλύτερα ἀλλὰ ἀπὸ την ἄλλη πλευρά ζουν μέσα στον φόβο για να φροντίσουν την πόλη τους και για να προστατέψουν τον εαυτό τους ἀπὸ ἀνθρώπους που τους ζηλεύουν. Ὄποτε μέσα ἀπὸ αὐτή τη σύγκριση φαίνεται πῶς ἓνας ἄνθρωπος θα προτιμοῦσε να ζήσει ὡς ἀπλὸς πολῖτης παρά να βασιλεύει και να ἔχει πολλές υποχρεώσεις. (παράγραφος 5 «ὅταν μὲν γὰρ ...της Ἀσίας βασιλεύειν») Ἀυτό ὅμως δεν σημαίνει ὅτι κάποιος δεν μπορεῖ να γίνει βασιλιάς. Ὁ οποιοσδήποτε μπορεῖ, ἀπλὰ θεωρεῖται ἡ ὑψιστὴ δραστηριότητα ἐνός ἀνθρώπου και ἀπαιτεῖ πολλή φροντίδα. (παράγραφος 6 «ταύτης δε της ἀνωμαλίας ... δεόμενον»)

Ἰσοκράτης Πρὸς Νικοκλέα παράγραφος 7-10

‘ καθ’ ἐκάστην μὲν οὖν τὴν πράξιν, ἐξ ὧν ἂν τις μάλιστα δύναίτο κατὰ τρόπον διοικεῖν καὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ διαφυλάττειν τὰς δὲ συμφορὰς διαφεύγειν, [...] [7] εἰ μὲν οὖν ἔσται τὸ δῶρον ἐξεργασθὲν ἄξιον τῆς ὑποθέσεως, χαλεπὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς συνιδεῖν[...] ἐπιτελεσθέντα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιδειχθέντα πολὺ καταδεστέραν τὴν δόξαν τῆς ἐλπίδος ἔλαβεν. [8] οὐ μὴν ἀλλὰ τό γ’ ἐπιχείρημα καλῶς ἔχει, τὸ ζητεῖν τὰ παραλελειμμένα καὶ νομοθετεῖν ταῖς μοναρχίαις [...] τοῖς μὲν γὰρ ἂν τὰς ἀρχὰς ἀσφαλεστέρας, τοῖς δὲ τὰς πολιτείας πραοτέρας ποιήσειεν.

[9] πρῶτον μὲν οὖν σκεπτέον τί τῶν βασιλευόντων ἔργον ἐστίν· ἂν γὰρ ἐν κεφαλαίοις τὴν δύναμιν ὅλου τοῦ πράγματος καλῶς περιλάβωμεν [...] τὰ γὰρ ἄλλα τὰ συμπίπτοντα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκάστην τούτων ἔνεκα πρακτέον ἐστί. [10] καὶ μὴν ἐκεῖνό γε φανερόν, ὅτι δεῖ τοὺς ταῦτα δυνασομένους καὶ περὶ τηλικούτων βουλευομένους μὴ ῥαθυμεῖν μηδ' ἀμελεῖν, · δέδεικται γὰρ ὅτι τοιαύτας τὰς βασιλείας ἔξουσιν, οἷας ἂν τὰς ἑαυτῶν γνώμας παρασκευάσωσιν. (Μανδηλαράς Β., Ἰσοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.) (Μτφρ. Μ. Πρωτοψάλτης, 1939)

Ο Ἰσοκράτης θεωρεῖ σημαντικούς του ἀνθρώπους που ἀποτελοῦν το περιβάλλον του βασιλιά διότι του δίνουν συμβουλές πῶς πρέπει νὰ ἐνεργεῖ καὶ πῶς νὰ ἀποφεύγει τις συμφορές. (« καθ' ἐκάστη ... συμβουλευεῖν ») Σὲ αὐτὸ το σημεῖο ὁ Ἰσοκράτης κάνει μιὰ ἀναφορὰ στὴν προσπάθεια αὐτὴ που ἐπέλεξε νὰ κάνει. Εἰρηγεί λοιπὸν στὸν Νικοκλέα πῶς καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ τὸν συμβουλευεῖ ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα καὶ σὲ ὅσο περισσότερα θέματα γίνεται καὶ εὐελπιστεῖ νὰ εἶναι χρήσιμες ὅλες οἱ κουβέντες του. («Καθ' ὅλων ... συνιδεῖν») Μερικὲς φορές ἀκόμη καὶ σὲ ποιήματα καὶ σὲ πεζὰ ἔργα, στὴν ἀρχὴ φαντάζουν μοναδικὰ, γεμάτα ἐμπνευση καὶ στὴν συνέχεια ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι πολὺ κατώτερα. Αὐτὸ τὸν ἐνδοιασμό ἔχει καὶ ὁ Ἰσοκράτης γιὰ τὸν δικὸ του ἔργο. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο κάνει τὴν ἀναφορὰ του λέγοντας πῶς θὰ προσπαθῆσει νὰ ἀναφέρει πολλὰ θέματα που δὲν ὑπάρχουν στὴν ἐπιφάνεια καὶ δὲν τὰ γνωρίζει ὁ βασιλιάς, ἔχοντας μιὰ ἐπιφύλαξη γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα. (« πολλὰ γὰρ... ταις μοναρχίαις »)

Ἰσοκράτης Πρὸς Νικοκλέα Παράγραφος 11-14

[11] ὥστε οὐδενὶ τῶν ἀσκητῶν οὕτω προσήκει τὸ σῶμα γυμνάζειν, ὡς τοῖς βασιλεῦσι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν· ἅπασαι γὰρ αἱ πανηγύρεις οὐδὲν μέρος τιθέασιν τούτων τῶν ἀθλῶν, περὶ ὧν ὑμεῖς καθ' ἐκάστην τὴν ἡμέραν ἀγωνίζεσθε.

ὧν ἐνθυμούμενον χρὴ προσέχειν τὸν νοῦν, ὅπως ὅσον περ ταῖς τιμαῖς τῶν ἄλλων προέχεις, τοσοῦτον καὶ ταῖς ἀρεταῖς αὐτῶν διοίσεις. [12] καὶ μὴ νόμιζε τὴν ἐπιμέλειαν ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις πράγμασι χρησίμην εἶναι, πρὸς δὲ τὸ βελτίους ἡμᾶς καὶ φρονιμωτέρους γίνεσθαι μηδεμίαν δύναμιν ἔχειν· μηδὲ καταγνῶς τῶν ἀνθρώπων τοσαύτην δυστυχίαν, [...] ἀλλ' ὡς καὶ τῆς παιδεύσεως καὶ τῆς ἐπιμελείας <μάλιστα> δυναμένης τὴν ἡμετέραν φύσιν εὐεργετεῖν, οὕτω διάκεισο τὴν γνώμην, [13] καὶ τῶν τε παρόντων τοῖς φρονιμωτάτοις πλησίαζε καὶ τῶν ἄλλων οὕς ἂν δύνῃ μεταπέμπου[...] διὰ γὰρ τούτων τῶν γυμνασίων τάχιστ' ἂν γένοιο τοιοῦτος, οἷον ὑπεθέμεθα δεῖν εἶναι τὸν ὀρθῶς βασιλεύσοντα καὶ τὴν πόλιν ὡς χρὴ διοικήσοντα. μάλιστα δ' ἂν αὐτὸς ὑπὸ σαυτοῦ παρακληθείης, [14] εἰ δεινὸν ἠγήσαιο τοὺς χεῖρους τῶν βελτιόνων ἄρχειν καὶ τοὺς ἀνοητοτέρους τοῖς φρονιμωτέροις προστάττειν· ὅσα γὰρ ἂν ἐρρωμενεστέρωσ τὴν τῶν ἄλλων ἀνοιαν ἀτιμάσης, τοσοῦτω μᾶλλον τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἀσκήσεις. (Μανδηλαράς Β., Ἰσοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.) (Μτφρ. Μ. Πρωτοψάλτης, 1939)

Ἐχει ἀποδειχθεῖ ὅτι οἱ βασιλιάδες διαχειρίζονται τὴν ἐξουσία τους ἔτσι ὅπως ἔχουν διαμορφώσει καὶ τὸν χαρακτήρα τους . Ὅποτε πρῶτο μέλημα τοῦ βασιλιάς εἶναι νὰ μορφώνεται συνέχεια καὶ νὰ ἀσκεῖ τὴν ψυχὴ του. Ὁ βασιλιάς πρέπει νὰ εἶναι γεμάτος ἀρετὲς καὶ νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Το νὰ ἔχει ἀναλάβει τὴν ἐπιμέλεια τῆς πόλης δὲν εἶναι τόσο σημαντικό ὅσο τὸ νὰ γίνεται σωφρονέστερος. Ἀκόμη καὶ οἱ ἀπλοὶ πολῖτες προσπαθοῦν καθημερινὰ νὰ διαμορφώσουν τὸν χαρακτήρα τους καὶ νὰ ἀποκτοῦν ἀρετὲς.

Με αυτό το σκεπτικό ο Ισοκράτης παροτρύνει τον Νικοκλέα να συναναστρέφεται με σώφρονες ανθρώπους. Τους άλλους ανθρώπους να τους προσκαλεί στην αυλή του , όσους μπορεί , χωρίς να αγνοεί κανέναν και από τους ποιητές και τους φιλόσοφους να γίνεται ο μεγαλύτερος ακροατής. Ακόμη Ο βασιλιάς πρέπει να είναι προετοιμασμένος να γίνει ο κριτής των κατωτέρων του αλλά και να συναγωνιστεί τους ανωτέρους του. Να συμβουλεύει τους κατώτερους του αλλά παράλληλα να προσπαθεί να γίνεται όλο και καλύτερος όταν συναναστρέφεται με ανώτερους και πιο σώφρονες. Με αυτό τον τρόπο θα εξασκηθεί γρήγορα ο Νικοκλέας και θα αποκτήσει τα χαρακτηριστικά που θεωρούνται σημαντικά για να διοικήσει την πόλη έτσι όπως πρέπει.

Ο Νικοκλέας πρέπει να παρακινηθεί από μόνος του ώστε να καλλιεργήσει τον εαυτό του και το πνεύμα του. Αυτό πρέπει να γίνει διότι είναι θλιβερό οι χειρότεροι να συμβουλεύουν τους καλύτερους και οι ανόητοι να κρίνουν τους σώφρονες. («ώστε ουδενί ... τοις φρονιμότεροις προστάττειν»)

Ισοκράτης Προς Νικοκλέα Παράγραφος 15-19

[15] ἄρχεσθαι μὲν οὖν ἐντεῦθεν χρὴ τοὺς μέλλοντάς τι τῶν δεόντων ποιήσῃν, πρὸς δὲ τούτοις φιλόφρονον εἶναι δεῖ καὶ φιλόπολιν· οὔτε γὰρ ἵππων οὔτε κυνῶν οὔτ' ἄλλου πράγματος οὐδενὸς οἷόν τε καλῶς ἄρχειν, ἂν μὴ τις χαίρῃ τούτοις ὧν αὐτὸν δεῖ ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν. μελέτω σοι τοῦ πλήθους, καὶ περὶ παντὸς ποιοῦ κεχαρισμένως αὐτοῖς ἄρχειν, [16] γιγνώσκων ὅτι καὶ τῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν αὐταὶ πλεῖτον χρόνον διαμένουσιν, αἳ τινες ἂν ἄριστα τὸ πλῆθος θεραπεύωσιν.[...], οἱ δ' ἄλλοι μηδὲν ἀδικήσονται· ταῦτα γὰρ στοιχεῖα πρῶτα καὶ μέγιστα χρηστῆς πολιτείας ἐστίν.

[17] τῶν προσταγμάτων καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων κίνει καὶ μετατίθει τὰ μὴ καλῶς καθεστῶτα, καὶ μάλιστα μὲν εὐρετῆς γίγνου τῶν βελτίστων[...] ταῦτα γὰρ ἅπαντα προσεῖναι δεῖ τοῖς καλῶς κειμένοις νόμοις. [18] τὰς μὲν ἐργασίας αὐτοῖς καθίστη κερδαλέας, τὰς δὲ πραγματείας ἐπιζημίους, ἵνα τὰς μὲν φεύγωσι, πρὸς δὲ τὰς προθυμότερον ἔχωσιν. τὰς κρίσεις ποιοῦ περὶ ὧν ἂν πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητῶσι, μὴ πρὸς χάριν μηδ' ἐναντίας ἀλλήλαις, ἀλλ' αἰεὶ ταῦτα περὶ τῶν αὐτῶν γίγνωσκε[...], [19] ταῖς μὲν κατασκευαῖς λαμπρῶς καὶ βασιλικῶς, ταῖς δὲ πράξεις ἀκριβῶς, ἵν' εὐδοκιμῆς ἅμα καὶ διαρκῆς. τὴν μεγαλοπρέπειαν ἐπιδείκνυσσο μηδ' ἐν μιᾷ τῶν πολυτελειῶν τῶν εὐθὺς ἀφανιζομένων[...] τὰ γὰρ τοιαῦτα τῶν ἀναλωμάτων αὐτῶν τε σοὶ παραμενεῖ, καὶ τοῖς ἐπιγιγνομένοις πλείονος ἄξια τῶν δεδαπανημένων καταλείψεις.(Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.) (Μτφρ. Μ.Πρωτοψάλτης,1939)

Ο βασιλιάς πρέπει να αγαπάει την πόλη του γιατί κανένας δεν μπορεί να εξουσιάσει σωστά ούτε ανθρώπους , ούτε σκύλους αν πρώτα δεν χαίρεται και δεν αγαπάει αυτό που κάνει. («ἀρχεσθαι μὲν ... τὴν ἐπιμέλειαν»). Πρέπει να διοικεί την πόλη όσο το δυνατό καλύτερα γνωρίζοντας ότι έχει την συγκατάθεση του λαού. Πρέπει να γνωρίζει ο βασιλιάς ότι όσο καλύτερα και δίκαια διοικεί την πόλη , τόσο περισσότερα χρόνια θα μείνει σε αυτή τη θέση που έχει. Ένας βασιλιάς λοιπόν, πρέπει να μην επιτρέπει οι πολίτες του να συμπεριφέρονται με τον χειρότερο τρόπο.

Ακόμη να μην επιτρέπει σε κανέναν να προσβάλλει τους πολίτες του. Πρέπει να είναι όλοι ίσοι («Μελέτω σοι του πλήθους ... πολιτείας εστίν»).

Τα παραπάνω είναι τα πρώτα στοιχεία που πρέπει να σκεφτεί και να εφαρμόσει ένας βασιλιάς για να υπάρχει μια ευνοημένη πολιτεία. Όσα έθιμα και όσοι νόμοι φαίνεται να παρουσιάζουν κενά , να τους αλλάζει και να τους μετατρέπει έτσι ώστε να είναι πιο ευνοϊκοί για τους πολίτες. Οι νόμοι πρέπει να είναι δίκαιοι και να τηρούνται από όλους χωρίς εξαιρέσεις. Αυτά τα στοιχεία πρέπει να υπάρχουν στον νόμο για να λειτουργεί ομαλά η πόλη («των προσταγμάτων ... καλώς κειμένοις»).

Ισοκράτης Προς Νικοκλέα παράγραφος 20-25

[20] τὰ μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς ποίει μὲν ὡς οἱ πρόγονοι κατέδειξαν, ἡγοῦ δὲ θῦμα τοῦτο κάλλιστον εἶναι καὶ θεραπείαν μεγίστην[...] τίμα ταῖς μὲν ἀρχαῖς τῶν φίλων τοὺς οἰκειοτάτους, ταῖς δ' ἀληθείαις αὐταῖς τοὺς εὐνουστάτους. [21] φυλακὴν ἀσφαλεστάτην ἡγοῦ τοῦ σώματος εἶναι τὴν τε τῶν φίλων ἀρετὴν καὶ τὴν τῶν πολιτῶν εὐνοιαν καὶ τὴν σαυτοῦ φρόνησιν. [...] ἅπαντα γὰρ τὰ τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν οἰκεῖα τῶν καλῶς βασιλευόντων ἐστὶ. [22] διὰ παντὸς τοῦ χρόνου τὴν ἀλήθειαν οὕτω φαίνου προτιμῶν, ὥστε πιστοτέρους εἶναι τοὺς σοὺς λόγους μᾶλλον ἢ τοὺς τῶν ἄλλων ὄρκους[...] τιμῶν γὰρ τοὺς τοιοῦτους μᾶλλον παρὰ τοῖς ἄλλοις εὐδοκιμήσεις. [23] τοὺς πολλοὺς φόβους ἐξαιρεῖ τῶν πολιτῶν, καὶ μὴ βούλου περιδεεῖς εἶναι τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας. [...] ὅταν σοι καιρὸς ἦ. δεινὸς μὲν φαίνου τῷ μηδὲν σε λανθάνειν τῶν γιγνομένων, πρᾶος δὲ τῷ τὰς τιμωρίας ἐλάττους ποιῆσθαι τῶν ἀμαρτανομένων.

[24] ἀρχικὸς εἶναι βούλου μὴ χαλεπότητι μηδὲ τῷ σφόδρα κολάζειν[...] οὕτως ὁμίλει τῶν πόλεων πρὸς τὰς ἥττους, ὥσπερ ἂν τὰς κρείττους πρὸς ἑαυτὸν ἀξιώσεως. [25] φιλονείκει μὴ περὶ πάντων, ἀλλὰ περὶ ὧν ἂν κρατήσαντί σοι μέλλῃ συνοίσειν. φαύλους ἡγοῦ μὴ τοὺς συμφερόντως ἠττωμένους, [...], ἐξεργάζεσθαι δὲ δυναμένους οἷς ἂν ἐπιχειρῶσιν. (Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Ἄπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993.) (Μτφρ. Μ.Πρωτοψάλτης, 1939)

Στις παραγράφους αυτές ο Ισοκράτης προσπαθεί να εξηγήσει στον Νικοκλέα πως ένας βασιλιάς πρέπει να είναι δίκαιος και ενάρετος και να μην προσπαθεί, μέσα από την θέση που κατέχει, να κερδίζει πράγματα προς όφελος του. Ακόμη πρέπει να τιμά τους θεούς έτσι όπως πρέπει και έτσι όπως έκαναν οι πρόγονοι του. Ένας βασιλιάς πρέπει να τιμά και τους κοντινούς του ανθρώπους αλλά και τους απλούς πολίτες γιατί δείχνουν την αγάπη τους και χάρη σε αυτούς ο βασιλιάς διατηρεί την θέση του.

Ο Νικοκλέας οφείλει να είναι αληθινός απέναντι σε όλους τους πολίτες , να περιποιείται την πόλη του και να την προστατεύει από τις άσχημες στιγμές και συνεργασίες. Ακόμη να χαίρεται όταν οι πολίτες τον πλησιάζουν και να τους φέρεται με όμορφο τρόπο διότι έτσι θα αποκτήσει μεγάλη υπόληψη στους άλλους. Σε μία πόλη δεν πρέπει να υπάρχουν φόβοι και να αποφεύγονται οι αδικίες. Επίσης ο θυμός είναι κακός σύμβουλος . Ο Ισοκράτης συμβουλεύει τον Νικοκλέα να μην κυβερνά την πόλη του με θυμό διότι αυτό θα έχει αρνητικά αποτελέσματα, όμως να δείχνει, όταν χρειαστεί, ότι εξοργίζεται.

Η πραότητα είναι ακόμη ένα προσόν που πρέπει να υπάρχει στον χαρακτήρα ενός βασιλιά καθώς οι ποινές να είναι ελαφρύτερες από τα σφάλματα που πέφτουν οι

άνθρωποι. Η εξουσία δεν πρέπει να επιβάλλεται με αυστηρότητα και πολύ σκληρές τιμωρίες, αλλά ο βασιλιάς πρέπει να δείχνει την ανωτερότητα του πνεύματος και να δημιουργεί στους πολίτες την αίσθηση ότι μεριμνεί για την σωτηρία τους σε μεγαλύτερο βαθμό.

Ακόμη να αποφεύγονται οι πολεμικές επιχειρήσεις και προετοιμασίες και να προτιμάται η ειρήνη και το όμορφο και συνεργατικό κλίμα σε μία πόλη. Να υπάρχουν δυνατές σχέσεις ανάμεσα στους πολίτες είτε είναι ισχυρή είτε είναι αδύναμη η πόλη.

Ισοκράτης Προς Νικοκλέα Παράγραφος 26-54

Στις παραγράφους 26-54 Ο Ισοκράτης δίνει χρήσιμες συμβουλές στον Νικοκλέα για την συμπεριφορά του και τον χαρακτήρα του απέναντι στην πόλη που διοικεί και τους πολίτες του. Από την παράγραφο 26 και έπειτα ο Ισοκράτης αναφέρει πως ο βασιλιάς έρχεται πιο κοντά στους πολίτες του όταν τους συμπεριφέρεται σαν φίλος και όχι σαν ένας απόμακρος και αυστηρός βασιλιάς. Δεν πρέπει να υπάρχουν σχέσεις που έχουν στόχο την υλική επιτυχία. Ένας βασιλιάς πρέπει να έχει ένα σωματείο τριγύρω του που θα τον βοηθάει και θα τον συμβουλεύει όσο το δυνατό καλύτερα. Δίπλα από τον βασιλιά πρέπει να είναι άνθρωποι που θα έχουν την εμπιστοσύνη του και να έχουν ως στόχο την ορθή διοίκηση της πόλης. Να μην έχουν κακό σκοπό για το πρόσωπο που εξουσιάζει και να μην το φθονούν.

Ακόμη οι άνθρωποι να μην φοβούνται να μιλήσουν στον βασιλιά. Το ιδανικό θα είναι ο βασιλιάς να επιτρέπει στους πολίτες να του μιλούν ελεύθερα, να έχει οικοδομικές συζητήσεις και να αναπτύσσονται όμορφες σχέσεις. Να μην δημιουργούνται οι απερίσκεπτες συναναστροφές και να υπάρχει ικανοποίηση με τις ασχολίες του βασιλιά, διότι με αυτό τον τρόπο θα ωφεληθεί ο βασιλιάς, ανεβαίνοντας στα μάτια των πολιτών του. Στα βήματα του βασιλιά δεν πρέπει να υπάρχει φόβος. Αντιθέτως πρέπει να υπάρχει η βεβαιότητα, η αυτοπεποίθηση και η ακεραιότητα. Να αποφεύγεται η υπερβολική υπερηφάνεια.

Ο Ισοκράτης συμβουλεύει τον Νικοκλέα αναφέροντας πως μια πόλη εξαρτάται από την διαχείριση του βασιλιά. Όσο πιο ενάρετη, δίκαιη κι σωστή διοίκηση υπάρχει, η πόλη γίνεται όλο και καλύτερη. Το σημαντικό μέρος που θέλει να τονίσει ο Ισοκράτης είναι πως ένας βασιλιάς δεν πρέπει να έχει ως στόχο τον πλούτο και τα υλικά αγαθά αλλά σε αντίθεση πρέπει να αφήσει πίσω του καλή φήμη, σωστή διοίκηση και καλές πράξεις. Τα χρήματα κάποια στιγμή θα τελειώσουν, ενώ η φήμη θα υπάρχει αιωνίως. (παράγραφος 32 «*περι πλείονος ποιού δόξαν καλήν ή πλούτον μέγαν τοῖς παισὶ καταλιπεῖν· ὁ μὲν γὰρ θνητός, ἢ δ' ἀθάνατος, καὶ δόξη μὲν χρήματα κτητά, δόξα δὲ χρημάτων οὐκ ὄνητή, καὶ τὰ μὲν καὶ φαύλοις παραγίγνεται, τὴν δ' οὐχ οἷόν τε ἄλλ' ἢ τοὺς διενεγκόντας κτήσασθαι.*») Ακόμα να αποφεύγεται ο υπερβολικός καλλωπισμός και η πολυτέλεια έτσι ώστε να εκτιμάται το αξίωμα του βασιλιά αλλά και οι άνθρωποι που συναναστρέφονται μαζί του να κρίνουν από την ψυχική του δύναμη. Να δίνεται όσο το δυνατό περισσότερο μεγαλύτερη προσοχή στα λόγια και στις πράξεις, για να γίνονται όσο το δυνατόν λιγότερα λάθη.

Τονίζει παρακάτω ο Ισοκράτης μια δύσκολη συμβουλή αναλύοντας την έννοια του σωστού μέτρου. Η έννοια του σωστού μέτρου λοιπόν, βρίσκεται

περισσότερο στην έλλειψη και λιγότερο στην υπερβολή. Πρέπει να υπάρχουν τρόποι ευγενικοί και σοβαροί. Το ένα ταιριάζει στην βασιλική εξουσία και το άλλο στις συναναστροφές. Απευθύνεται στον Νικοκλέα λέγοντας του πως θα το διαπιστώσει και από μόνος του σε μεγάλο βαθμό πως οι άνθρωποι που είναι σοβαροί είναι και ψυχροί, ενώ οι άνθρωποι που είναι ευγενικοί είναι ταπεινοί. Πρέπει ο βασιλιάς να χρησιμοποιεί και τους δύο παραπάνω τρόπους αλλά να αποφεύγει τα αρνητικά στοιχεία. (παράγραφος 33-34 «αἱ γὰρ μετριότητες μᾶλλον ἐν ταῖς ἐνδείαις ἢ ταῖς ὑπερβολαῖς ἔνεισιν. [34] ἀστεῖος εἶναι πειρῶ καὶ σεμνός· τὸ μὲν γὰρ τῇ τυραννίδι πρέπει, τὸ δὲ πρὸς τὰς συνουσίας ἀρμόττει. χαλεπώτατον δὲ τοῦτο πάντων ἐστὶ τῶν προσταγμάτων· εὐρήσεις γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς μὲν σεμννομένους ψυχροὺς ὄντας, τοὺς δὲ βουλομένους μένους ἀστεῖους εἶναι ταπεινοὺς φαινομένους. δεῖ δὲ χρῆσθαι μὲν ἀμφοτέραις ταῖς ἰδέαις ταύταις, τὴν δὲ συμφορὰν τὴν ἑκατέρᾳ προσοῦσαν διαφεύγειν.»)

Ο βασιλιάς πρέπει να συνηθίσει τον εαυτό του να μιλάει για καλά πράγματα, ώστε να εθιστεί σε ένα τρόπο σκέψης σύμφωνα με αυτά που λέει. Να πραγματοποιεί με έργα αυτά που, όταν τα σκέφτεται, του φαίνονται σωστά. Εκείνων των οποίων ζηλεύει τη δόξα να μιμείται τα έργα. Να αξιώνει από τον εαυτό του να παραμένει σταθερός σε εκείνα που θα συμβούλευε και τα παιδιά του να κάνουν. Ακόμη να μην θεωρεί σοφούς αυτούς τους ανθρώπους που ασχολούνται με ασήμαντα πράγματα. Σοφούς να θεωρεί τους ανθρώπους που μιλούν για τα σπουδαία ζητήματα, που μιλούν με σεμνότητα για τον εαυτό τους και έχουν την δυνατότητα να ασχολούνται και με τα πράγματα και με τους ανθρώπους. Ακόμη σοφοί θεωρούνται και οι άνθρωποι που δεν αναστατώνονται από τις εναλλαγές της ζωής, αλλά γνωρίζουν και να αντιμετωπίζουν καλά και με μετριοπάθεια και τις δυστυχίες και τις ευτυχίες. (παράγραφος 39 «σοφοὺς νόμιζε μὴ τοὺς ἀκριβῶς περὶ μικρῶν ἐρίζοντας, ἀλλὰ τοὺς εὖ περὶ τῶν μεγίστων λέγοντας, μηδὲ τοὺς τοῖς μὲν ἄλλοις εὐδαιμονίαν ὑπισχνουμένους, αὐτοὺς δ' ἐν πολλαῖς ἀπορίαις ὄντας, ἀλλὰ τοὺς μέτρια μὲν περὶ αὐτῶν λέγοντας, ὁμιλεῖν δὲ καὶ τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς ἀνθρώποις δυναμένους, καὶ μὴ διαταραττομένους ἐν ταῖς τοῦ βίου μεταβολαῖς, ἀλλὰ καλῶς καὶ μετρίως καὶ τὰς συμφορὰς καὶ τὰς εὐτυχίας φέρειν ἐπισταμένους.»).

Σε αυτό το σημείο ο Ισοκράτης τονίζει για ακόμη μια φορά την σοβαρότητα των συμβουλών του λέγοντας στον Νικοκλέα να κάνει χρήση τις συμβουλές του ή αν θέλει να αναζητήσει καλύτερες από αυτές. (παράγραφος 38 «*χρῶ τοῖς εἰρημένοις ἢ ζῆτει βελτίω τούτων.*»)

Ακόμη στους πολιτικούς λόγους που αναφέρονται στην σωστή συμπεριφορά, δεν πρέπει να υπάρχουν καινοφανείς απόψεις, ούτε να ειπωθεί κάτι παράξενο ή κάτι που βρίσκεται έξω από τα καθιερωμένα. Θεωρείται χάρισμα όποιος μπορεί να συγκεντρώσει όσο πιο πολλές αλήθειες, από αυτές που βρίσκονται διασκορπισμένες στο νου αυτών των ανθρώπων και να μιλήσει καλύτερα (παράγραφος 41 «*ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐν τοῖς λόγοις χρηὶ <τούτοις> ζητεῖν τὰς καινότητας, ἐν οἷς οὔτε παράδοξον οὔτ' ἄπιστον οὔτ' ἔξω τῶν νομιζομένων οὐδὲν ἔξεστιν εἰπεῖν, ἀλλ' ἠγεῖσθαι τοῦτον χαριέστατον, ὅς ἂν τῶν διεσπαρμένων ἐν ταῖς τῶν ἄλλων διανοαῖς ἀθροῖσαι τὰ πλεῖστα δυνηθῆ καὶ φράσαι κάλλιστα περὶ αὐτῶν.*»)

Για τον Ισοκράτη είναι φανερό ότι όλοι θεωρούν πάρα πολύ χρήσιμα τα ποιήματα και τα συγγράματα που δίνουν συμβουλές, αλλά δεν χαίρονται να τα ακούνε. Τους επαινούν μεν, αλλά προτιμούν να πλησιάζουν εκείνους που κάνουν τα

ίδια σφάλματα, παρά εκείνους που θέλουν να τους αποτρέψουν από αυτά (παράγραφος 42 « ἐπεὶ κάκεῖνό μοι πρόδηλον ἦν, ὅτι τὰ συμβουλευόντα καὶ τῶν ποιημάτων καὶ τῶν συγγραμμάτων μάτων χρησιμώτατα μὲν ἅπαντες νομίζουσιν, οὐ μὴν ἠδιστα γ' αὐτῶν ἀκούουσιν, ἀλλὰ πεπόνθασιν ὅπερ πρὸς τοὺς νουθετοῦντας· καὶ γὰρ ἐκείνους ἐπαινοῦσι μὲν, πλησιάζειν δὲ βούλονται τοῖς συνεξαμαρτάνουσιν ἀλλ' οὐ τοῖς ἀποτρέπουσιν.»)

Παρακάτω ο Ισοκράτης συνειδητοποιεῖ πως χρονοτριβεῖ αναφέροντας τα ζητήματα που αναλύονται στις παραγράφους 41-42. Μιλάει για το πώς οι ἄνθρωποι εἶναι ευχαριστημένοι στην ζωή τους και με αυτό τον τρόπο τονίζει ἐμμέσως τον ὀρθό τρόπο ζωής. (παράγραφος 45-46 «καὶ τί δεῖ καθ' ἕνα ἕκαστον λέγοντα διατρίβειν; [45] ὅλως γὰρ εἰ ἠέλοισμεν σκοπεῖν τὰς φύσεις τὰς τῶν ἀνθρώπων, [...]ἀλλὰ παντάπασιν ἐναντίας τῷ συμφέροντι τὰς ἡδονὰς ἔχοντας, καὶ δοκοῦντας καρτερικοὺς καὶ φιλοπόνους εἶναι τοὺς τῶν δεόντων τι ποιοῦντας· [46] ὥστε πῶς ἂν τις τοῖς τοιοῦτοις ἢ παραινῶν ἢ διδάσκων ἢ χρήσιμόν τι λέγων ἀρέσειεν; [...]ὥστ' οὐδὲ τὰ σφέτερον αὐτῶν ἴσασιν, ἀλλὰ λυποῦνται μὲν περὶ τῶν ἰδίων λογιζόμενοι, χαίρουσι δὲ περὶ τῶν ἀλλοτρίων διαλεγόμενοι, βούλονται δ' ἂν τῷ σώματι κακοπαθῆσαι μᾶλλον ἢ τῇ ψυχῇ πονῆσαι καὶ σκέπασθαι περὶ τίνος τῶν ἀναγκαίων.»)

Στις παραγράφους 47-48-49 ο Ισοκράτης μιλάει εκτενῶς για τον χαρακτήρα των ἀνθρώπων, τις λανθασμένες προτεραιότητες που βάζουν στην ζωή τους και πως συναναστρέφονται με τους ἄλλους ἀνθρώπους. (παράγραφος 47 « εὐροὶ δ' ἂν .. τοὺς εἰρημένους ὄντων.») Στην συνέχεια κάνει μια μικρὴ αναφορά στον Ὅμηρο, που ἀφηγήθηκε με την μορφή μύθων τους ἀγῶνες και τους πολέμους των ἡμίθεων. (παράγραφος 48-49 « Δίῳ καὶ τὴν Ὀμήρου ... ἐμυθολόγησεν»)

Τέλος, ο Ισοκράτης ἀρχίζει να κλείνει τον λόγο του δίνοντας στον Νικοκλέα γενικὲς συμβουλές για τον χαρακτήρα ἐνός ἀνθρώπου. Επειδὴ ο Νικοκλέας εἶναι ο ἡγέτης των πολλῶν (και ὄχι ἕνας ἀπὸ τους πολλούς) δεν πρέπει να ἔχει ἰδίες ιδέες με ἄλλους ἀνθρώπους και να μὴν κρίνει τους ἀνθρώπους και τις ἀπόψεις τους ἀνάλογα με το ἂν τον ευχαριστοῦν ἀλλὰ με το ἂν τον ωφελοῦν (παράγραφος 50 «ταῦτα δὲ διήλθον ἡγούμενος σὲ δεῖν, τὸν οὐχ ἕνα τῶν πολλῶν ἀλλὰ πολλῶν βασιλεύοντα, μὴ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχειν τοῖς ἄλλοις, μηδὲ τὰ σπουδαῖα τῶν πραγμάτων μηδὲ τοὺς εὖ φρονοῦντας τῶν ἀνθρώπων ταῖς ἡδοναῖς κρίνειν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν χρησίμων αὐτοὺς δοκιμάζειν»)

Κλείνοντας τον λόγο του ο Ισοκράτης λέει στον Νικοκλέα ὅτι του ἔδωσε ὅσο πιο πολλές συμβουλές και ἐκδήλωσε την ἐκτίμησή του με ὅποιο τρόπο μπορούσε.

3.2 Ανακεφαλαίωση Ισοκράτη Προν Νικοκλέα

Συνοψίζοντας, ο Ισοκράτης στον πολιτικό λόγο του «Προς Νικοκλέα» απευθύνεται στον Νικοκλέα και του δίνει συμβουλές για την ζωή που πρέπει να έχει ένας ηγέτης και για την σωστή διοίκηση της πόλης του. Ο λόγος του Ισοκράτη είναι παραινετικός, απλός, περιεκτικός και σαφής. Σε όλο το έργο διακρίνονται οι πολιτικές, κοινωνιολογικές και ψυχολογικές γνώσεις του ρήτορα.

Ο Ισοκράτης ήταν διδάσκαλος του Νικοκλέα. Μέσα από αυτή τη σχέση πηγάζει η οικειότητα, ευθύτητα, φιλική διάθεση και η ειλικρίνεια που διακρίνουν το ύφος της επιστολής.

Αρχικά γίνεται μια μεγάλη ανάλυση της προσωπικότητας του ηγέτη. Ένας βασιλιάς πρέπει να γυμνάζει καθημερινά και σε μεγάλο βαθμό το πνεύμα του (περισσότερο από το σώμα του) διότι το πνεύμα είναι αυτό που έχει περισσότερη σημασία για την εξουσία ενός ηγέτη. Ένα τέτοιο πρόσωπο θα πρέπει να είναι ανοιχτό στον κόσμο, να τους υποδέχεται όλους με χαρά. Να δέχεται από τους ανθρώπους όλα όσα έχουν να προσφέρουν χωρίς όμως να το κάνει προς όφελος του. Ακόμη ένας βασιλιάς πρέπει να έχει δίπλα του, ως σύμβουλους του, ανθρώπους που τους εμπιστεύεται απόλυτα και που θα τους συμβουλευτεί όταν θα χρειαστεί να πάρει κάποιες σοβαρές αποφάσεις. Διότι ακόμη και αυτοί οι άνθρωποι θέλουν την ορθή διοίκηση της πόλης και γι' αυτό το λόγο συμβουλεύουν όσο το δυνατό καλύτερα τον βασιλιά τους.

Επιπλέον γίνεται μια σύγκριση. Αν είναι προτιμότερο να είναι κάποιος βασιλιάς ή όχι. Από την μια μεριά ο βασιλιάς κατέχει πλούτο, ζει καλύτερα σε σχέση τους απλούς πολίτες, όμως ζουν με τον φόβο γιατί πρέπει να φροντίσουν την πόλη τους και να προστατεύσουν τον εαυτό τους από ανθρώπους που ζηλεύουν. Από την άλλη πλευρά οι απλοί πολίτες δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να ζήσουν με άνεση και έτσι καθημερινά φροντίζουν για να συντηρήσουν την οικογένεια τους. Ένας βασιλιάς έχει ακόμη πιο πολλές υποχρεώσεις από έναν απλό πολίτη, διότι πρέπει να φροντίσει για όλους τους πολίτες του. Για την σωστή λειτουργία της πόλης ο βασιλιάς έχει επινοήσει τους νόμους και όλοι είναι υποχρεωμένοι να τους ακολουθούν. Οι νόμοι έχουν δημιουργηθεί για να υπάρχει μια τάξη στην πόλη και για να είναι όλοι ίσοι. Όλοι πρέπει να τους ακολουθούν χωρίς να υπάρχουν εξαιρέσεις.

Επιπροσθέτως ο βασιλιάς πρέπει να αγαπά την πόλη του και κάθε μέρα να κάνει όλο και πιο πολλά πράγματα για την πόλη του. Όταν κάποιος αγαπά την πόλη του και τον ενδιαφέρει η ορθή διοίκηση της, μένει και πιο πολλά χρόνια στον θρόνο.

Ο βασιλιάς πρέπει από μόνος του να έχει την συνείδηση να καλλιεργεί το μυαλό του και το πνεύμα του. Να φροντίζει να εκγυμνάζει τον νου και να δέχεται από άλλους σώφρονες ανθρώπους όσες πιο πολλές γνώσεις γίνεται. Όλα τα παραπάνω αποτελούν στοιχεία που πρέπει να διαθέτει ένας βασιλιάς για να δημιουργήσει μια ευνοημένη

πολιτεία. Επίσης, η πραότητα είναι ακόμη ένα προσόν που πρέπει να υπάρχει στον χαρακτήρα ενός βασιλιά

Όσα έθιμα και όσοι νόμοι φαίνεται να παρουσιάζουν κενά ,ο βασιλιάς καλό θα ήταν να τους αλλάζει και να τους μετατρέπει έτσι ώστε να είναι πιο ευνοϊκοί για τους πολίτες. Οι άνθρωποι να μην φοβούνται να μιλήσουν στον βασιλιά. Το ιδανικό θα είναι ο βασιλιάς να επιτρέπει στους πολίτες να του μιλούν ελεύθερα, να έχει οικοδομικές συζητήσεις και να αναπτύσσονται όμορφες σχέσεις. Με αυτό τον τρόπο οι πολίτες έρχονται πιο κοντά στον βασιλιά, τον εκτιμούν περισσότερο και τον υποστηρίζουν. Έτσι από την μεριά του ο βασιλιάς είναι ευνοημένος διότι οι πολίτες τον υποστηρίζουν και έρχονται ολοένα και πιο κοντά του.

Σημαντικό είναι να αποφεύγονται οι πολεμικές επιχειρήσεις και προετοιμασίες και να προτιμάται η ειρήνη και το όμορφο και συνεργατικό κλίμα σε μία πόλη. Δεν πρέπει ο βασιλιάς να επιτρέπει τον πόλεμο στην πόλη του είτε αυτός είναι μεταξύ των πολιτών του, είτε μεταξύ άλλων πόλεων. Το παν είναι να συνυπάρχουν όλοι οι πολίτες με αρμονία.

Τέλος, ο Ισοκράτης κλείνει τον λόγο του, αναφέροντας πως ανέφερε όσο πιο πολλές συμβουλές μπορούσε να συγκεντρώσει και πόσο σημαντικές είναι . Με αυτή του την κίνηση δείχνει την εκτίμηση του προς το πρόσωπο του Νικοκλέα.

4. Συμπεράσματα

Στην συγκεκριμένη πτυχιακή γίνεται η ανάλυση της επικοινωνιακής διάστασης του πολιτικού λόγου Προς Δημόνικον και Προς Νικοκλέα. Ο Ισοκράτης στους δύο αυτούς λόγους χρησιμοποιεί διαφορετικό ύφος, διαφορετικές συμβουλές.

Στον λόγο του Προς Δημόνικον, ο Ισοκράτης απευθύνεται στον Δημόνικον και του δίνει συμβουλές για έναν σωστό βίο. Ο λόγος είναι συμβουλευτικός ή παραινετικός, θεωρείται νόθος και ενώνει χαλαρά συμβουλές σε είδος χρηστικής ηθικής (δηλ. πως πρέπει να συμπεριφέρεται ένας απλός πολίτης, τι χαρακτήρα πρέπει να αναπτύξει και πως πρέπει να συναναστρέφεται με άλλους ανθρώπους.) Ανήκει στον 4^ο αιώνα. Μερικοί υποστηρίζουν ότι, επειδή ο λόγος απευθύνεται προς νεαρούς, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ταπεινότερο ύφος. Ο λόγος ξεκινάει με τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των χρηστών ανθρώπων και των φαύλων, κυρίως στην συμπεριφορά. Η μόρφωση είναι ένα σημαντικό εφόδιο που κάθε άνθρωπος πρέπει να λαμβάνει διότι στην συνέχεια αποδεικνύονται ευνοϊκές. Ένας απλός πολίτης πρέπει να είναι ευσυνείδητος και να ακολουθεί τους νόμους της πόλης του χωρίς να τους παραβιάζει. Ακόμη πρέπει να γυμνάζει συνέχεια και το πνεύμα του αλλά και το σώμα του και να αναπτύσσει γερές φιλίες χωρίς να αποσκοπεί σε κακόβουλες προθέσεις. Η φιλία πρέπει να δοκιμάζεται (όχι όμως εις βάρος του άλλου) και όταν αποδειχθεί αληθινή, τότε να υπάρχει αμοιβαία αγάπη, εμπιστοσύνη και η ανάλογη βοήθεια. Επιπλέον θίγεται και το θέμα της μέθης. Ο Ισοκράτης αποτρέπει τον Δημόνικο να πίνει αλκοόλ, αναφέροντας πως οι άνθρωποι που φτάνουν σε κατάσταση μέθης, μιλούν ανεξέλεγκτα χωρίς να καταλαβαίνουν τι λένε. Αυτό δεν αρμόζει σε έναν άνθρωπο ενάρετο. Ο καλός και ενάρετος άνθρωπος πρέπει να παίρνει μόνο καλά πράγματα από τους συνανθρώπους του αλλά και αυτός με την σειρά του να δίνει όσα μπορεί για να βοηθά τους φίλους του. Όλα αυτά δημιουργούν έναν κύκλο που ονομάζεται ευτυχισμένη και ενάρετη ζωή.

Αντιθέτως ο λόγος Προς Νικοκλέα, απευθύνεται στον νεαρό Νικοκλέα, ο οποίος είναι έτοιμος να αναλάβει τις βασιλικές του υποχρεώσεις. Με αυτό το γεγονός ο Ισοκράτης βρήκε το έναυσμα να στείλει έναν λόγο συμβουλευοντας τον Νικοκλέα πως θα διοικήσει όλο και καλύτερα την πόλη του. Ο λόγος του είναι παραινετικός και έχει την τυπική δομή εκείνης της εποχής. Αρχικά ο Ισοκράτης συμβουλεύει τον Νικοκλή πως πρέπει να ασκεί καθημερινά το πνεύμα του, καθώς του υποδεικνύει πώς να έχει σχέσεις αγάπης και εμπιστοσύνης με τους ιδιώτες, πως πρέπει να καθορίζεται το περιβάλλον του βασιλιά. Είναι σημαντικό ο ηγέτης της πόλης να γυμνάζει τον νου του συνέχεια και να μορφώνεται, έτσι ώστε να έχει πολλές γνώσεις. Στη συνέχεια συμβουλεύει ποιες πρέπει να είναι οι ασχολίες και οι επιδιώξεις των βασιλέων που πρέπει να αναζητούν την μεγαλοπρέπεια καθώς και ότι πρέπει να ασκούν την διάνοια τους, διότι η πνευματική καλλιέργεια είναι σημαντικότερη από την αντίστοιχη σωματική. Τέλος, οι πολίτες πρέπει να νιώθουν ότι προστατεύονται από τον αρχηγό τους και να τον έχουν κοντά τους.

Τέλος, οι λόγοι του Ισοκράτη εξυπηρετούν τον Δημόνικο και τον Νικοκλέα ξεχωριστά. Ο καθένας λαμβάνει συμβουλές διαφορετικές από τον Ισοκράτη. Και στις δύο περιπτώσεις ο λόγος του Ισοκράτη είναι παραινετικός, δηλ. συμβουλευτικός.

Στον λόγο του Προς Δημόνικο χρησιμοποιεί ένα ‘προστατευτικό’ ύφος, σα να θέλει να συμβουλευσει αλλά και να προστατεύσει τον νεαρό. Στον λόγο του Προς Νικοκλέα χρησιμοποιεί ένα φιλικό ύφος.

Συμπερασματικά, οι λόγοι αποσκοπούν στην βοήθεια των δύο ανθρώπων. Ο καθένας έχει να αναλάβει τις δικές του υποχρεώσεις και με τον λόγο του Ισοκράτη προσπαθούν όλο και καλύτεροι για να βελτιώσουν την ζωή τους, ο Δημόνικος για να γίνει καλύτερος άνθρωπος και να κάνει έναν ορθό βίο και ο Νικοκλέας για να γίνει καλύτερος βασιλιάς και για να διοικήσει με ευκολία την διοίκηση της πόλης του.

5.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία :

- Μανδηλαράς Β., Ισοκράτης – Άπαντα, Εκδ.: Κάκτος, Αθήνα, 1993. (Προς Δημόνικον σελ. 101-145 , Προς Νικοκλέα σελ. 147-187)

Ιστοσελίδες :

- Β' Λυκείου θεματογραφία 'Ισοκράτους «Προς Δημόνικον» (http://11kai.blogspot.gr/2013/09/800x600-normal-0-false-false-false-el-x_2305.html)
- Ισοκράτης - Βικιπαίδεια (<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%83%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82>)
- Αυτόχθονες Έλληνες: ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ – ΟΜΟΝΟΙΑ (http://autochthonesellhnes.blogspot.gr/2012/12/blog-post_5609.html)
- Ισοκράτης (<http://www.fhw.gr/chronos/05/gr/culture/2412isokrates.html>)
- Ισοκράτης – users.sch (<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Suggrafeis/Isokratis.htm>)
- Ισοκράτης (Κατάλογος κειμένων) – Η Πύλη για την Ελληνική γλώσσα :
Προς Δημόνικον (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=300)
Προς Νικοκλέα (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=301)
(http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=302)

(http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=303)

- (<http://eranistis.net/wordpress/2014/06/17/%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82-436-%CF%80-%CF%87-338-%CF%80-%CF%87-%CF%83%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%83/>)
- Ξένη Βιβλιογραφία. Αναρτήθηκε από: (<http://www.wisegeek.com/who-is-isocrates.htm>)
- Προς Δημόνικον (Ισοκράτης) – Βικιθήκη
Αναρτήθηκε από:
([https://el.wikisource.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD_\(%CE%99%CF%83%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82\)](https://el.wikisource.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD_(%CE%99%CF%83%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82)))
- Προς Νικοκλέα (Ισοκράτης) – Βικιθήκη
Αναρτήθηκε από :
([https://el.wikisource.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%9D%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%AD%CE%B1_\(%CE%99%CF%83%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82\)](https://el.wikisource.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%9D%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%AD%CE%B1_(%CE%99%CF%83%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82)))